№ 61 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏԻ 18

1908

ԵՐԵՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏԻ 18 № 61

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տէլէֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ
(36-րդ ՏԱՐԻ)
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ
Հասցէն՝
ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

12 ամսվայ համար	„	„			10 ր.
11	„	„	„	„	„
10	„	„	„	„	9 ր.
9	„	„	„	„	8 ր.
8	„	„	„	„	7 ր.
7	„	„	„	„	6 ր.
6	„	„	„	„	„
Մնացած ամիսները ամսական Մէկ րուբլի					
Ամերիկա տարեկան		„			6 դօլլար
Եւրօպա	„	„	„		30 ֆրանկ
Պարսկաստան		„	„		10 րուբլի

ՀՐԱՒԷՐ

Վանքի աւագ եկեղեցում, կիրակի, մարտի 23-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին, կը կայանայ երրորդ ծխական ժողով, նոյն եկեղեցու համար

1. Մի քահանայացու ընտրելու.
2. Թաղական և երգեցիկ խումբ հրաւիրելու.
3. Եկեղեցու նիւթական դրութեան մասին խորհրդակցելու:

Ուստի սրանով հրաւիրվում են վերոյիշեալ ժողովին մասնակցելու Վանքի աւագ եկեղեցում 21 տարեկանից սկսած երկու սեռի ծխականները:

Ծխական հոգաբարձութիւն
Երէցփոխ՝ Չ. Մամուլեան

(22) 2—1

ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԿՌԻՒ ԹՈՒՐՔԻԱՅՈՒՄ

Այն ծրագիրների շարքում, որոնք առաջարկվում են Թիւրքիայում իրագործելու համար, կայ և դասակարգային կռիւ կազմակերպելու և առաջ մղելու ծրագիրը:

Դա ներկայումս ամենավտանգաւոր ծրագիրներից մէկն է, որ կարելի էր հնարել թիւրքական պայմաններում:

Դասակարգային կռիւ եւրօպական մտքով չի աջողվի Թիւրքիայում, իսկ նրա փոխարէն կը բորբոքվի մի ուրիշ պայքար, որը կը վնասի ազատագրական գործին, եթէ դա սաղմնային շրջանից ուզում է ընկնել իր զարգացման շաւղի վրա:

Ազատագրական շարժման աջողութեան համար անհրաժեշտ է, որ նրա կողմը լինեն կարելիին չափ շատ հասարակական խաւեր և կուլտուրական ոյժեր, որ այդ շարժումը ճանաչված լինի իբրև երկրի բարգաւաճման և ընդհանուր բարօրութեան նպաստող մի զօրաւոր գործօն:

Եւ ընդհակառակը հին րէժիմի համար կարեւոր է, որ ազատագրական տարրերը ջլատված լինեն և հանդէս գան իբրև միմեանց խանգարող, միմեանց բացասող, միմեանց թշնամի ոյժեր: Իսկ եթէ այդ րէժիմին աջողվի նաև զինակիցներ որսալ իր համար ազգաբնակութեան խաւերից, այն ժամանակ նա համարձակ կերպով կարող է ոտի տակ տալ ամեն մի դիմադրութիւն և ճնշել սկսված շարժումը:

Եւ ահա դասակարգային կռիւը գալիս է կատարելու այդ ջլատման գործողութիւնը հասարակական տարրերի շրջանում և գցելու հին րէժիմի գիրկը այն ոյժերի մի մասը, որոնք կարող էին գործակից լինել ազատագրական շարժման ժամանակ, եթէ այդ շարժումը իր առաջ դրած լինէր ընդհանուր քաղաքացիական ազատագրական նպատակներ:

Ազատագրական գործին համակրողը և նրա աջողութեան ձգտողը պէտք է միացնէ բոլոր այն ոյժերը, որոնք կարող են նպաստել գործին և ոչ թէ նրանց ջլատէ, կազմալուծէ և պիտանի ոյժերի մի մասը դարձնէ հակառակորդի զինակիցներ:

Չը պէտք է մոռանալ, որ Թիւրքիայում ազգաբնակութիւնը ամենևին միապաղաղ մի զանգուած չէ, այլ նա բազմազան համախմբումների մի խառնուրդ է, որը շատ շուտով ենթարկվում է դաւադրական գործողների մեքենայութիւններին: Եւ դասակարգային կռիւը դաւադրի ճարպիկ ձեռքով շատ հեշտութեամբ կարող է փոխարկվել մի ուրիշ կռւի, որը կը տեղափոխվի մի այնպիսի հողի վրա, ուր դեր կը կատարեն ցեղական, կրօնական շարժառիթները և քաղաքական անջատական միտումների կեղծ մեղադրանքները:

Նոյն իսկ Ռուսաստանի նման աւելի քաղաքակիրթ և կուլտուրական երկրում դասակարգային կռւի շնորհիւ հին րէժիմի կողմը անցան շատերը կալուածատէրերից, դրամատէրերից և գործատու խաւերից, ստուարացնելով րէակցիայի կազմը. իսկ մի Թիւրքիա, որի ազատասէրները դեռ շատ թոյլ են իրանց մտաւոր պատրաստութեամբ և իրանց բարոյական կորովով, ամեններն չեն դիմանայ լուրջ փորձութեան, և եթէ տեսնեն վտանգ իրանց շահերի համար, կը թողնեն իրանց պայքարը և նոյնիսկ զինակից կը դառան այն րէժիմին, որի դէմ այսօր նրանք տրամադրված են քաղաքացիական ընդհանուր ազատութիւններ ձեռք բերելու համար:

Եւ մենք չենք զարմանայ, եթէ լսենք և կարդանք, որ դասակարգային կռւի վերջաբանը կը լինի այնպիսի կոտորածներ, ինչպիսիները սևացրել են օսմանեան պետութեան վերջին տասնեակ տարիների պատմութեան էջերը, իսկ ազատագրական համարված տարրերի մի ստուար մասը անցած կը լինի ճնշող և մեռնող րէժիմի կողմը:

Այն անձերը և խմբերը, որոնք դասակարգային կռւի քարոզներով են մօտենում Թիւրքիայի ժողովուրդներին, պէտք է նախ միահամուռ գործակցութեամբ բոլոր կուլտուրական ոյժերի նպաստեն բարեկարգելու երկիրը և դարձնելու նրան սահմանադրական երկիր և ապա ձեռնարկեն այնպիսի ծրագիրների իրագործութեան, որոնց համար անհրաժեշտ են որոշ քաղաքակրթական տարրական կարգեր:

Դասակարգային կռւի վրա հիմնված ազատագրական շարժումը Թիւրքիայում դատապարտված է կատարեալ անաջողութեան և սպառնական է իր հետեւանքներով:

Ա. Քալանթար

ՆՈՐԻՑ ԱՐՀԱՒԻՐՔ

Վանում նորից կոտորած...

Հեռագիրները պատմում են, որ Վանում, երկուշաբթի օր, տեղացի մուսուլմանները, գրգռված այն հանգամանքից, որ հայերը յարձակվեցին մատնիչ Դաւթի վրա և վիրաւորեցին, թափվեցին հայերի վրա և սպանեցին հայերից 33 հոգի, վիրաւորեցին 7 հոգի, 23 հոգի էլ անհետ կորան:

Ի հարկէ, հեռագիրները կրկնում են հին շաբլօնային խօսքերը, թէ եւրօպական պետութիւնների դեսպանները եռանդուն առաջարկութիւններ արեցին Բ. Դրան և սա հանգստացուցիչ հաւաստիացումներ տուեց:

Հէնց այդ հաւաստիացումները ցոյց են տալիս, թէ դրութիւնը, արդարև, խիստ ծանր է և լարված, ինչպէս չէ հերքում և հեռագիրը: Ուրեմն մենք դէմ յանդիման կանգնած ենք նոր աղէտների, որ ամպերի նման կուտակվում և խտանում են հայութեան գլխին, Թիւրքիայի անբաղդ հայ ժողովրդի գլխին:

Ո՞ւր է վերջապէս այդ երկրում օրինական իշխանութիւնը: Ինչպէս է նա թոյլ տալիս, որ մի մարդու վիրաւորելու պատճառով սպանվեն տասնեակ անմեղներ: Սոսկալի է օսմանների երկրում հասարակ քաղաքացու դրութիւնը: Ոչ մի ապահովութիւն, ոչ մի երաշխաւորութիւն վաղվայ օրվայ համար:

Բայց մեխիթարական չեն և տեղական գործողների արարքները: Յեղափոխական հայ խմբերը, հակառակ այսքան տարվայ դառն փորձերի, հակառակ հայ ժողովրդի կրած սոսկալի աղէտների, հակառակ բնաջինջ լինելու վտանգին՝ յամառում են իրանց նախկին գործունէութեան և ուղղութեան մէջ, ամեններն չը կամենալով հասկանալ արեգակի պէս այն պարզ ճշմարտութիւնը, թէ իրանք նմանում են այն խելագարներին, որոնք իրանց գլուխներով կամենում են տապալել քարէ պատերը, բայց ջախջախում են իրանց սեփական գլուխները:

Հայ յեղափոխականները որոշում են մտնել Վան զէնք. իրանց միջից դուրս է գալիս մի մատնիչ և մատնում կառավարութեան, և այդ ամենի համար պէտք է տուժէ անմեղ, թշուառ ժողովուրդը: Ինչո՞վ են մեղաւոր այն 33 հայերը (եթէ միայն 33 են և ոչ հարիւրներ), որոնք զոհվել են բոլորովին զուր տեղը: Թողնենք այն հանգամանքը, որ քաղաքական ներկայ հանգամանքներում Թիւրքիայում յեղափոխական որևէ գործունէութիւն սկսել հայերի կողմից կատարեալ անմտութիւն է, որովհետև ամեն մի ապստամբական քայլ կարող է հայութեան բնաջնջումն առաջ բերել:

Մինչ օտար, մեզանից աւելի բաղդաւոր ազգերի յեղափոխականները իրանց ազգերին երջանկութիւն և ազատութիւն են բերել, մեր տնասուն յեղափոխականները աղէտներ են բերում թշուառ հայ ժողովրդի համար:

Հ. Առաքելեան

ԿՈՏՈՐԱԾ ՎԱՆՈՒՄ

Վիէննա, 17 մարտի

«Կօր. Բիւրօյին» հեռագրում են Կ. Պօլսից, որ ռուսաց դեսպանատունը մի նամակով դիմեց Բ. Դրան և մատնանշեց այն բռնութիւնները, որ գործ է դնում վերջերս ներումն ստացած աւազակ Կասըմը հայերի վրա Մուշի սանջակում: Բ. Դուռը խոստացաւ հեռացնել Կասըմին:

Վանի հիւպատոսարանները հաղորդում են, որ երկուշաբթի օրը հայ Դաւիթը, որ Թիւրքաց իշխանութիւններին յանձնել է հայ յեղափոխականների ցուցակը, յարձակման ենթարկվեց իր ազգակիցների կողմից և վիրաւորվեց նրանցից: Զայրացած մահմեդականները, ոստիկանութիւնից գրգռվելով, յարձակվեցին հայերի վրա: 33 հայ սպանված են, 7-ը վիրաւորված, 23 հոգին անհետ կորել են: Տեղական կառավարիչը, ինչպէս և ռուսաց, ֆրանսիական և անգլիական հիւպատոսարանների իրանց եռանդուն միջամտութեամբ յետադայ կոտորածի առաջն առան: Այդ հիւպատոսները համապատասխան յայտարարութիւններ ուղղեցին տեղական վալուն, իսկ նոյն երեք պետութիւնների դեսպանները դիմեցին Բ. Դրան և եռանդուն բողոքելով պահանջեցին պաշտպանութիւն ցոյց տալ հայերին: Բ. Դուռը հանգստացուցիչ պատասխան տուեց:

Դրութիւնը մնում է կրկին վերին աստիճանի լարված: Վալին պահանջեց ուժ բատալիօն ուղարկել: Առայժմ ուղարկված են երկու բատալիօն: («Հ. Գ.»)

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պետերբուրգ, 14 մարտի

Պետական Խորհրդի կենտրոնի անդամների մի խմբակի նիստում Ս. Վիտտէն մի երկար ճառ արտասանեց ռազմիկ նաւատորմիղը ուժեղացնելու համար գումարներ յատկացնելու դէմ:

Այդ ճառով, որ տևեց մօտ մի և կէս ժամ, կոմս Վիտտէն մատնանշեց Ռուսաստանի ֆինանսական ծանր կացութիւնը, պետական ծախքերի աւելանալը, եկամուտների պակասելը: Մինչդեռ նաւատորմիղի վերականգնումը կը պահանջէ մի միլիարդ րուբլի: Այդ նպատակը իրագործելու համար հարկ կը լինի փոխառութեան դիմել, իսկ մեր պետական վարկը արդէն ընկել է:

«Պէտք է ապրել միջոցների չափով: Առանց նաւատորմիղի մենք գոյութիւն ենք պահպանել և գոյութիւն էլ կը պահպանենք»:

Ինչպէս հաղորդում են, ծովային մինիստր Դիկօվի հրաժարականը չէ ընդունվել:

Պետական Դումայի մահմէդական ֆրակցիայի նիստում տաք վիճաբանութիւններ յարուցեց տարրական կրթութեան համար եօթ միլիոն յատկացնելու հարցը: Հռետորներից մի քանիսը մատնանշեցին, որ բացիօնալ չի լինի գոյութիւն ունեցող դպրոցներին նպաստ տալը, որովհետև նրանց մէջ ժողովրդական կրթութիւնը շատ վատ հիմքերի վրա է դրված. առանձնապէս աննախանձելի դրութեան մէջ են այդ մտքով մահմէդականները: („Кс.")

Պետերբուրգ.—Լեհական թագաւորութեան մէջ, Սիբիրում և Կովկասում զէմստվօ և քաղաքային ինքնավարութիւններ մտցնելու հարցը, ներքին գործերի մինիստրութեան առաջարկութեամբ, յանձնված է մինիստրութեան խորհրդին կից կազմված յատուկ միջվարչական խորհրդակցութեան քննութեանը, որ նիստեր է գումարում մարտի 11-ից զէմստվօների ներկայացուցիչների մասնակցութեամբ: Բացի տեղականներից՝ հրաւիրված են նաև Լեհաստանի ու Կովկասի ներկայացուցիչները, իսկ կօզակային շրջաններից՝ ատամանները: («Л.»)

Բագու, 15 մարտի

Մարտի 14-ի երեկոյեան, Տելեֆոննայա փողոցում, ձիաքարշի վագօնի մէջ սպանվեց Միրզօյեվ եղբայրների ընկերութեան Սուրախանու նաւթահանքերի կառավարիչ Մուրակաձէն: Գնդակը անցաւ մարմնի միջով և ծանր վիրաւորեց նստողներից մէկին:

Բագու, 14 մարտի

Բագուի բորսային կօմիտէտը և նաւթարդիւնաբերողների համագումարի խորհուրդը մի յատուկ պատգամաւորութիւն են ուղարկում Թիֆլիս Կովկասի Փոխարքայ կոմս Ի. Ի. Վօրօնցօվ-Դաշկօվի յոբելեանի առիթով շնորհաւորելու համար:

Բօրսայում տրամադրութիւնը ճնշող է: Նաւատէրերի ժողովը մտադրութիւն ունի արձակել աւելի անհանգիստ և անբարեյոյս նաւաստիներին: («Т. Л.»)

Հէլսինգֆօրս, 16 մարտի

Սէյմի երեկոյեան նիստում քննվում էին ժամանակակից դրութեան մասին ուղղված հարցապնդումները: Եռանդուն և տաք վիճաբանութիւններ յարուցեց հերթական գործերին անցնելու բանաձևը:

Հիմնական օրէնքների մասնաժողովը առաջարկում էր չափաւոր բանաձև:

Ստարօֆինները, ագրարիանները և սօցիալիստները իրանց բանաձևերով առաջարկում էին անվստահութիւն յայտնել սենատին:

Հետևողական քուէարկութեամբ ստարօֆինների և ագրարիաների բանաձևերը չանցան:

Առաւօտեան ժամը 5-ին վերջնական ձայնատուութեամբ սօցիալիստների բանաձևը անցաւ 71 ձայնով ընդդէմ 47-ի. ստարօֆինները ձեռնպահ մնացին:

Սօցիալիստների բանաձևը խիստ պարսաւանք է յայտնում սենատին, որ նա բացասական վերաբերմունք է ցոյց տալիս պրօլետարիատի շահերին և զիջող է հանդիսանում կայսերական իշխանութիւնների պահանջերի վերաբերութեամբ ընդդիմադիր տարրերի դէմ ուղղված կռւում:

Պետերբուրգ, 15 մարտի

Մինիստրների խորհրդում, բացառիկ դրութիւնները վերացնելու հարցի քննութեան ժամանակ, ներքին գործերի մինիստրի խորհրդի անդամ Գուրլիանդը տեղեկութիւն տուեց, որ Վիէննայում բացառիկ դրութիւնը գոյութիւն ունէր տասնեակ տարիներ սահմանադրութիւն մտցնելուց յետոյ: („Б.")

Օդեսսա, 15 մարտի

Բազումօվսկայա փողոցում ոստիկանութիւնը գտաւ սօցիալ-դեմօկրատական կուսակցութեան կօմիտէտի գեղեցիկ սարքված գաղտնի տպարանը: Գտնվեց անլէգալ մի լրագրի լիակատար շարուածքը: Ձերբակալված են երկու գրաշար:

Վօրօնէժ, 15 մարտի

Ալէքսիէէվսկայա փողոցում գտնվեց մի մեծ գաղտնի տպարան: Ոստիկանութիւնը, ձերբակալելով չորս հոգու, գրաւեց 12 պուդ տառ և 3000-ի չափ թռուցիկներ:

Բագու 15 մարտի

Թուրքաց «Բալլուլ» երգիծաբանական թերթի խմբագիրը, որ բանկից ստացել էր «Բաքի լուրի» խմբագրութեանը ուղարկված 3000 րուբլին, փողերը վերադարձրեց բանկին: („Л.")

Թիֆլիս, 16 մարտի

Երևանի նահանգապետը ներքին գործերի մինիստրութեան առաջ միջնորդութիւն էր յարուցել, որ պետական գանձարանից 100 հազար րուբլի բաց թողնվի՝ հէնց առաջին ձեռքից ալիւր գնելու և իսկական գներով կարիքաւոր ազգաբնակութեանը վաճառելու համար: Մատակարարական գործը պէտք է կենտրոնանար քաղաքային ինքնավարութեան ձեռքում, իսկ վարչութիւնը միայն կը հսկէր: Յիշեալ փոխատւութիւնը մտադրութիւն կար ծածկել, հէնց որ սուր կարիքը անցնէր և ազգաբնակութիւնը հացի պաշար ունենար:

Մինիստրութիւնը հնարաւոր չէ գտել բաւարարութիւն տալ այդ միջնորդութեան:

Նոյն տեսակ միջնորդութեամբ մտադրութիւն ունէր մինիստրութեանը դիմել և Թիֆլիսի քաղաքային ինքնավարութիւնը: («Л. Т.»)

Բեռլին, 15 մարտի

Վօլֆի գործակալութեանը Մեկսիկայից հեռագրում են, որ Դուրօրրօ նահանգի Չիլպպա քաղաքը մարտի 14-ի երկրաշարժից հիմնայատակ եղաւ: Քաղաքը կրակի մէջ է: Բնակիչները ահ ու սարսափով են բռնված: Զոհերի թիւը առայժմ պարզված չէ:

Պարիզ.—Մարտի 14-ի երեկոյեան «Հայրենիքի լիգան» միտինգ կազմեց՝ բողոքելու համար այն որոշման դէմ, որի համաձայն Էմիլ-Զօլայի աճիւնը փոխադրվելու է Պանթէոն: Ժողովում համակրանք յայտնվեց մարշալ Մօնտեբէլլօյի ընտանիքին: Ժողովից յետոյ փողոցում նացիօնալիստները ընդհարվեցին ոստիկանութեան հետ: Մի ոստիկանական օֆիցէր վիրաւորված է:

Մէկսիկա, 16 մարտի

Մարտի 13-ին, ցերեկով, զգացվեց ուժեղ երկրաշարժ, որի շարունակութիւնը տեղի է ունեցել նաև Գվանախուատում և Բինկօնում: Վիրաւորված են 40 հոգի: Փողոցներից մէկում շատ տների պատերը փլվել են: Երկրաշարժաչափի սլաքը ամբողջ շրջան պտտեց իր առանցքի շուրջը:

Վիէննա, 16 մարտի

«Կորր. Բիւրօյին» հեռագրում են Սոֆիայից, որ բուլղարական կառավարութիւնը Կ. Պօլսից պաշտօնական տեղեկագիր ստացաւ այն մասին, որ Բ. Դուռը հակում ունի Ռումանօ-Թիւրքաց-սահմանագծի երկաթուղու

հարցը լուծել բարեկաչող ճամբով։ Մինիստրների խորհուրդը քննեց այն քայլերը, որոնց գործադրումով կարելի է սուլթանական իրադէ ստանալ յիշեալ գիծը կառուցանելու համար։

—

Սալոնիկ, 17 մարտի

Մի յոյնի ձեռքով ատրճանակով ծանր վիրաւորվեց ռուսաց գեներալ-հիւպատոսարանի պատուաւոր թարգման Հաջիմիշեվը, որ անցնում էր փողոցով։ Մարդասպանի ով լինելը պարզվեց։ Միջոցներ են ձեռք առնված նրան ձերբակալելու։

—

Նիւ-Եորկ, 17 մարտի

Մեդիսսօն-սկվէրում 150 հոգուց բաղկացած հեծեալ ոստիկանական խումբը ընդհարվեց կանանց և տղամարդկանց հազարաւոր ամբոխի հետ, որ աշխատում էր մասնակցել գործազուրկների ցոյցին։ Շատերը ծածկած ունէին կարմիր գլխարկներ, ձեռքներին բռնել էին անիշխանական դրօշակներ և ոստիկանութեան մօտենալու ժամանակ երգում էին մարսէլիէզ։ Երբ ոստիկանները մաքրում էին հրապարակը, ցուցարարներից մէկը՝ Զէլիգ Զիլբերշտէյնը նրանց վրա ռումբ նետեց։ Պայթումից սպանվեցին երկու հոգի, մի քանիսը վիրաւորվեցին, որոնց թւում ինքը Զիլբերշտէյնը մահացու կերպով։ Տեղի են ունենում բազմաթիւ ձերբակալութիւններ։

—

Երևան, 12 մարտի

Այսօր ցերեկով այստեղ պատահեց հետեւեալ դէպքը։ Վաճառական Գէորգեանների գործակատարը տանում է բանկ մի որոշ գումար։ Կողոպտիչները յարձակվում են նրա վրա քաղաքի «Մէյդան» կոչված տեղում։ Գործակատարը սկսում է կրակել նրանց վրա։ Թէև վերջինները իրանց կողմից պատասխանում են, բայց այնուամենայնիւ նրանց չէ աջողվում փողերը խլել։

Միևնոյն ժամանակ քաղաքի մի այլ՝ «ղասաբխանա» կոչված մասում, որ այդ տեղից 200 սաժէն հեռաւորութեան վրա հազիւ թէ լինի, թուրքերը, ատրճանակների տրաք-տրաքոցի ձայնը լսելուն պէս, յարձակվում են անմեղ հայերի վրա և դաշոյնով ու գնդակներով ծանր վիրաւորում են երկու հոգու։

Բացատրում են, որ թուրքերը պատրաստված են եղել հայերի վրա յարձակվելու, դրա համար էլ վերոյիշեալ դէպքը ընդունել են որպէս կոտորածի ազդանշան։ Բայց մենք դժուարանում ենք հաւատալ մեր հարևաններից այդպիսի մի քայլ; նամանաւանդ որ, երկար ժամանակ է, երկու հարևան ազգերիս բարեկամական կապերը քանի գնում՝ ամրանում են։

Չը մոռանամ գրելու, որ այդ դէպքի ժամանակ բարեխիղճ մարդիկ, հայ և թուրք, խելոյն հասկացնում են իրար խառնվող ժողովրդին «Մէյդանում» լսվող հրացանաձգութեան պատճառների մասին և այսպիսով ամեն ինչ հանդարտվում է։ Դեռևս տուն չէի վերադարձել, մօտենում է ինձ թեմական դպրոցի մի աշակերտ․ «Տեսէք․ —ասում է նա,—եթէ կոտորած սկսվի, ինչ կը լինի մեր աշակերտներիս դրութիւնը, քանի որ ստիպված ենք ամեն օր թուրքական թաղերով գնալ թեմական դպրոց․ ինչ անենք, ումը դիմենք, ո՞վ է մեզ լսող…»

Պատերազմի շշուկները կարծես թէ էլեկտրականացրել են թուրք ժողովրդին։

Ես առիթ ունեցայ մի քանիսի հետ խօսելու պատերազմի պատճառների մասին։ Նրանք ասում են, որ Թիւրքիան երբեք պատերազմող չէ Պարսկաստանի հետ։ Սահմանագլխի դէպքը միմիայն մի պատրուակ է Ռուսաստանի հետ կռուելու համար, քանի որ Ռուսաստանը ցանկանում է երկաթուղի անցկացնել Ջուլֆայի վրայով դէպի Պարսկաստան։ Որպէսզի այդ գործը Ռուսաստանին չաջողվի, շահը և սուլթանը գաղտնի համաձայնութեան են եկել։ Կան թուրքեր, որոնք պարզ ասում են, որ այս ամբողջ պատերազմի անբաղդութիւնը թափվելու է թիւրքահայերի և ռուսահայերի գլխին…

Շ. Ա.

—

Պետերբուրգ, 16 մարտի

Բանտային գլխաւոր վարչութիւնը Անդրբայկալի շրջանի զինուորական նահանգապետից տեղեկութիւն է ստացել, որ աքսորի դատապարտված Սպիրիդոնովան ներկայումս գտնվում է Ներչինսկի աքսորավայրի բանտերից մէկում։ («Հ. Գ.»)

—

Պետերբուրգ, 15 մարտի

Պետական Դումայի բոլոր ձախակողմեան ֆրակցիաների լիդէրները նախագահ Խոմեակովին մի յայտարարութիւն են ներկայացրել, որով խնդրում են նրան միջնորդել պատշաճաւոր իշխանութեան առաջ՝ բարելաւելու երկրորդ Դումայի դատապարտված անդամների վիճակը և արագացնելու նրանց ուղարկելը Սիբիր կամ տեղաւորելու նրանց բանտերում առանձին քրէական յանցաւորներից, որոնց հետ նրանք ներկայումս պահվում են։ («Кс.»)

—

Պետերբուրգ, 16 մարտի

Մտադրութիւն կայ վերակազմել պետական պաշտպանութեան խորհուրդը։ Խորհրդի գլուխ կանգնելու է գեներալիսիմուսը, նրան հպատակվելու են զինուորական ու պետական պաշտպանութեան խորհուրդները և ծովային ու ցամաքային ոյժերի գլխաւոր կառավարիչները։ («Б.»)

—

Հէլսինգֆորս.—Սէյմի վերջին նիստում, երբ քուէարկվելու էին երեք բանաձևերը, որոնցով անվստահութիւն է արտայայտվում սենատին, վերջինիս կողմից խօսեց սենատոր Մեխելինը։

Նրա ընդարձակ ճառը, որ քննադատում էր սէյմի ֆրակցիաների կարծիքները, վերջ ի վերջոյ յանգեց այն կէտին, թէ սենատը, գիտակցելով որ նա ամենաբազմաժամի պաշտպանելով օրէնքների անձեռնմխելիութիւնը և քաղաքացիական ազատութիւնը, իր վրա բարդված մեղադրանքները չէ ընդունում։

Կանգ առնելով մասնաւորապէս սօցիալիստների բանաձևի վրա, սենատորը ասաց, որ կարմիր գվարդիայի արձակումը և յեղափոխական տարրերի դէմ ուղղված միւս ձեռնարկութիւնները միութիւնների ազատութիւնը խախտող չը հանդիսացան, այլ բղխում էին այն հասկացողութիւնից՝ թէ անհրաժեշտ է պաշտպանել կարգ ու կանոնը և ապահովութիւնը։ Ինչպէս յայտնի է, սօցիալիստների բանաձևը անցաւ այն պատճառով, որ ստարօֆինները ձեռնպահ մնացին քուէարկութեան ժամանակ։ Սակայն սօցիալիստների ֆրակցիան իր բանաձևը առաջարկելով բնաւ նպատակ չունի բացասական վերաբերմունք ցոյց տալ դէպի կայսերական վարչութիւնների շահերը պետական կարգ ու կանոնի պաշտպանութեան գործում, այլ նա առաջնորդվել է սոսկ կուսակցական տակտիկայով։

Բեռլին.—Մակեդոնիայի մասին ռուսաց կառավարութեան առաջարկութիւնը մամուլը բուռն կերպով քննադատում է։

«Բեռլինէր-Տագ.» լրագիրը ծրագիրը համարում է չափաւոր և ողջամիտ, ընդհանուր գծերով համարեա ընդունելի է համարում, մինչ անգլիական առաջարկութիւնը ընդունում է մերժելի։

«Ֆօսիշէ-Ցայտ.» ասում է, որ առաջարկութիւնը միանգամայն խելացի առաջարկութիւն է․ գլխաւոր նպատակը կայանում է նրանում, որ հարկաւոր է համոզել սուլթանին, որ մակեդոնական արդարադատութեան վրա պէտք է անպատճառ օտարազգի հսկողութիւն սահմանվի։

Լոնդոն.—«Դէյլի-Մէյլը» ասում է, որ ռուսական նախագիծը աւելի անորոշ է, քան անգլիականը։ Լրագիրը վերջում ասում է․ «Մենք չենք ծածկում այն երկիւղը, որ այն շահը, որ երևան են հանել ներկայումս Գերմանիան և Իտալիան, ոչինչ լաւ բան չէ խոստանում անգլիական նախագծի համար»։ («Հ. Գ.»)

—

Թէհրան, 8 մարտի

Շահի կեանքի դէմ մահափորձ կատարողները դեռ չեն ձերբակալված։ Կասկածանքով ձերբակալված են միայն կողմնակի մարդիկ։ Զինուորական մինիստր և միևնոյն ժամանակ քաղաքապետ Ջաֆար-ուս-Սալթանէն, որը ի պաշտօնէ պարտաւոր էր աչալուրջ լինել և նախօրօք երևան հանել նիւթվող դաւադրութիւնն ու խարդաւանքը, խիստ յանդիմանութեան է արժանացել շահի կողմից։ Եւ եթէ այսօր նա գտնվում է իր պաշտօնի վրա, ժողովուրդը դա բացատրում է բացառապէս շահի ներողամտութեամբ։ Բայց և այնպէս քաղաքապետութիւնը առնված է նրանից և տրված արարողապետ (Ministre des Cérémonies) Հաջիբ-ուլ-Դօվլէին։

Ուշադրութեան արժանի է շահի գրութիւնը մէջլիսին՝ ահաբեկիչներին գտնելու և կառավարութեան ձեռքը յանձնելու մասին։ Երբ անվերջ խուզարկութիւնները և մի շարք ձերբակալութիւնները կառավարութեան կողմից անցնում են առանց դրական արդիւնքի, շահը մի գրութեամբ, ուղղված մէջլիսին, պահանջում է, որ վերջինս ևս հետամուտ լինի որոնելու ահաբեկիչներին։ Իր այդ գրութեան մէջ նա, ի միջի այլոց, շեշտում է, որ եթէ մէջլիսը որոշ ժամանակի ընթացքում (կարծեօք 7 օր) չը գտնի և կառավարութեան ձեռքը չը յանձնի ոճրագործներին, այն ժամանակ ինքն անձամբ կը հետևի նրանց, և այն՝ իր իմացած և ձեռք առնելիք միջոցներով։ Մէջլիսը, որոշ սպառնալիք տեսնելով թագնված շահի այս խօսքերի տակ, բաւական ժամանակ յուզվում է և աղմկվում, թերևս մի քիչ էլ երկիւղ կրում, սակայն վերջը իր պատասխանագրութեամբ նախ իր խոնարհութիւնն է արկանում առ ոտս նորին մեծութեան և ապա ներբօրէն հասկացնում, որ իր միսսիան և կոչումը շատ աւելի բարձր է, քան ոճրագործներին հետամուտ լինելը ու նրանց ձերբակալելը, բան-գործ՝ որ ամբողջովին վերաբերում է խուզարկու ոստիկանութեանը։

✦ Մի քանի օր սրանից առաջ Էշրաթաբադ արուարձանում, որը գտնվում է քաղաքին կից, անսպասելի կերպով ձերբակալվել և բերդարգելութեան է մատնվել շահի եղբայր Սալար-ուդ-Դօվլէն․ սա այդ առիթով բողոք է ուղարկել մէջլիս և խնդրել, որ նա երևան բերէ իր ձերբակալութեան պատճառները։ Մէջլիսը թէև սկզբունքով ընդունել է, որ Սալար-ուդ-Դօվլէն յանցաւոր է Լօրիստանի ապստամբութեան խնդրում և որ այդ խնդիրը դեռ չէ ստացել իր աւարտը, սակայն միևնոյն ժամանակ աւելորդ չէ համարել նրա բողոքի հիման վրա հարցապնդում ուղղելու կառավարութեանը։

✦ Մօտ երկու շաբաթ էր, որ Վարամինում ժողովուրդը կանգնել է ոտքի։ Քաղաքում դրա պատճառը պատմվեց մի քանի վարիանտներով։ Բուն իրողութիւնն այն է, որ ազգաբնակութիւնը այդ ձևով պահանջել էր հաքիմ (նահանգապետ) Էյն-ուս-Սալթանէի պաշտօնանկութիւնը։ Քաղաքից ուղարկված զօրքը թնդանօթների օգնութեամբ արդէն կարողացել է ցրել խռոված ամբոխին։ Լուրերին նայած՝ այժմ այդ խաղաղութիւնը վերականգնված է։

Ս. Մուրադեան

Յ. Գ.—Նօվրուզի առիթով տրվող ընծայի վերացման պատճառով երեք օր գործադուլ եղաւ մաքսատանում։ Մաքսատան ադմինիստրացիան մնաց անդրդուելի իր որոշման վրա, այնպէս որ գործադուլը վերջեց առանց որևէ արդիւնքի։

Յիշեալ նուէրը պօստատան ծառայողներին տրվեց։ Պօստատան փակումը և նրա ծառայողների գործադուլը, անկանոնութեան ենթարկելով թղթակցութիւնների առաքումը և ստացումը, կարող էր տրտունջի և դժգոհութեան ձայներ բերել կառավարութեանց դեսպանների կողմից։

Նոյն

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ԱՌԻԹՈՎ

—

Կիրակի, մարտի 16-ին, Թիֆլիսի հայոց առաջնորդարանում կայացաւ մի մասնաւոր խորհրդակցութիւն առաջնորդի կողմից հրաւիրված՝ մի քանի եկեղեցական-ազգային և հասարակական հաստատութիւնների ներկայացուցիչներից՝ Կովկասի Փոխարքայ կոմս Վօրօնցօվ-Դաշկովի յիսնամեայ յոբելեանին մասնակցելու հարցի մասին խորհրդակցելու։

Առաջնորդ Գարեգին արքեպիսկոպոսը յայտնեց, որ բարւոք է գտնում մի պատգամաւորութիւն կազմել ազգային-եկեղեցական հաստատութիւնների կողմից, ներկայանալու Փոխարքային մարտի 25-ին և շնորհաւորելու նրա յոբելեանը. առաջարկեց կարծիքներ յայտնել, թէ ինչ ձևով և եղանակով կատարել այդ, արդեօք բոլոր ազգային-եկեղեցական և կրթական ու բարեգործական հաստատութիւնները միասին կը կազմեն մի պատգամաւորութիւն, թէ՞ առանձին-առանձին։

Կովկասի հայոց բարեգործական ընկերութեան կողմից պ. Յ. Սպենդիարեան յայտնեց, որ վարչութիւնը որոշել է առանձին պատգամաւորութեամբ ներկայանալ և ուղերձ տալ։ Հայուհեաց բարեգործ. ընկերութեան, Որբախնամ, Տնայնագործական, Ազգագրական ընկերութեան, Նպաստամատոյց Յանձնաժողովի, Թիւրքահայ սովեալների մասնաժողովի վարչութիւնները յայտնեցին, որ կարող են միանալ, որպէսզի ուղերձների թիւը շատ չը լինի, ձանձրութիւն չը պատճառվի և մի ընդհանուր ուղերձ տրվի։ Ի վերջոյ որոշվեց մի ուղերձ կազմել և տալ, որին կարող են միանալ բոլոր այն ազգային-եկեղեցական-կրթական հաստատութիւնները, որոնք կը ցանկանան միասին տալ ուղերձ և ներկայանալ։

Ընտրվեց և մի մասնաժողով, բաղկացած պ. պ. Ք. Վերմիշեանից, բժ. Բ. Նաւասարդեանից Յ. Սպենդիարեանից և Ա. Քալանթարից, խմբագրելու ուղերձը։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Սամարղանդ, 10 մարտի

Ամսիս 9-ին հայոց դպրոցում մանկական ներկայացում կար։ Դպրոցի սաները խաղացին I «Ո՞վ է մեղաւոր» կատակը երկու գործ., հեղինակութիւն Յակ. Աղաբաբի, II «Котъ и поваръ» և III՝ երգեցողութեամբ ներկայացրին «Երկու քոյր»։ Թէ հայերէն և թէ ռուսերէն խաղերը շատ աջող անցան։ Սոյն ներկայացումը պէտք է տեղի ունենար բարեկենդանի տօներին, սակայն այդ օրերին դպրոցի սաները առանձին շքով տօնելով Վարդանանց տօնը՝ ժամանակ չեղաւ ներկայացման, ուստի և յետաձգվեց մարտի 9-ին։ Մեր դպրոցի սաները առաջին անգամ չէ որ մեր հասարակութեանը ուրախութիւն և ոգևորութիւն են պատճառում իրանց ներդաշնակ երգեցիկ խմբով. ահա երկրորդ տարին է, որ նրանք ի դերև չը հանելով իրանց ուսուցիչների ջանքերը և հոգաբարձութեան աշխատանքը՝ հասարակութեան վրա թողնում են խրախուսիչ տպաւորութիւն։ Սոյն մանկական ներկայացումը գրաւել էր խուռն բազմութիւն թէ ծնողներից և թէ առհասարակ հետաքրքրվող հասարակութիւնից, այնպէս որ դպրոցի դահլիճը բաւականութիւն չը տալով հանդիսականներին՝ շատերը դուրսն էին մնացել։ Ահա թէ որտեղ է զգացվում սեփական դպրոցի շէնքի կարիքը։ Աջողութիւն անվերջ։

Ծնող

—

Քանաքեռ, 6 մարտի

Երկար տարիներ բացակայ լինելով իմ հայրենի Քանաքեռ գիւղից, կարծում էի որ մեծ առաջադիմութեան քայլեր առած կը լինէր։ Բայց ընդհակառակը…

Քանաքեռը զուտ հայկական գիւղ է, մօտաւորապէս 300 տնից բաղկացած. ժողովուրդը ժիր, աշխատասէր, բայց իր հասարակական գործերի մէջ անմիաբան ու անտարբեր է։ Չը նայած որ ունենք մօտ 2000 դեսեատին ջրովի հողեր Մուրադ-Թափա անունով տեղում և մօտ 500 դեսեատին պտղատու այգիներ, այնուամենայնիւ գիւղացիք ապրում են խեղճ և աղքատ. հայերին յատուկ բնաւորութեամբ գիւղը բաժանված է մի քանի խմբակների (թայֆայական)․ այդ խմբակների պատճառով հասարակական գործերը երեսի վրա են մնացել։ Այդ խառը դրութիւնից օգտվելով գիւղի զօրբաները՝ գիւղի հասարակական հողերը իւրացրել են։ Աւազակութիւնն էլ շատացել է։ Տասը տարվայ միջոցին մօտ 10—12 սպանութիւն է եղել, որը այժմս էլ շարունակվում է. յարմար առիթի են ման գալիս, որ իրար յօշոտեն, իրար արիւն խմեն։

1900 թւից մինչև 1907 թիւը ապառիկ (նեդօյիմկա) է բարդվել մեր գիւղի վրա 8000 րուբլի, որը պէտք է վճարենք արքունական գանձարանին։ Այդ փողը հասարակ աղքատ դասակարգը վճարել է։ Մեր նախկին տանուտէրները և հարկահանները այդ փողերը խեղճերից հաւաքել և կլանել անուշ են արել, որը այգի է գնել, որը շէնք, խանութներ, կալուածները շատացրել, իսկ պարտքը թողել գիւղի վրա․ քանի որ ժողովուրդը անմիաբան է, ուստի այդ գաղաններից հնարը չը կայ փող ստանալու։

Գնում-կանգնում ես սուրբ Յակոբ եկեղեցու բակում, նայում ես շուրջդ․ բակի պարիսպները աւերակի են նման, քանդված, զիբիլներով լիքը․ նայում ես դպրոցին՝ նոյնպէս հասարակ ցեխից, սուաղները վեր թափած մի խղճուկ հասարակ շինութիւն, ապակիները կոտրած, շրջակայքը կեղտի, ցեխի մէջ կորած։ Որտեղ նայում ես՝ աւերակ, անհոգութիւն, անտարբերութիւն. մի բան, որ պատիւ չէ բերում Խ. Աբովեանի հայրենիքին։

Բարձրանում ես․ փոքր ինչ հեռու, փոքրիկ բլուրի վրա կանգնած նոյնպէս մի հոյակապ փառաւոր սուրբ Աստուածածին անունով եկեղեցին է, բերդանման պարիսպներով, շրջապատը մեր նախնիքների շիրիմներով հին հանգստարանը։ Այստեղ էլ սրտի կսկիծով տեսնում ես մի ողբալի դրութիւն. եկեղեցու պատերը խոնաւութիւնից փտանգված, պարիսպները աւերակ, քանդոտած, իսկ մեր նախնիքների շիրիմները աղբի, զիբիլի մէջ կորած… Ահա այսպէս մեր նախնիքները թողել են մեզ համար երկու հրաշալի հոյակապ եկեղեցի մօտ 10,000 ր. կալուածքներով, իսկ մենք ապերախտներս նրանց շիրիմները աղբի, զիբիլի մէջ թողել, անյայտացրել ենք։

Տասն և հինգ տարի առաջ մեր եկեղեցին ունէր բացի կալուածներից 5000 ր. կանխիկ դրամ, և այդ շահեցվում էր գիւղի աղքատ դասակարգի վրա 15—20% տոկոսով։ Եթէ իսկապէս բարեխիղճ երեսփոխաններին յանձնվէր այդ գումարը, հիմա մի քանի հազարների հասած կը լինէր և մեր երկդասեան դպրոցը ապահովված։ Ինչպէս տանուտէրները, հարկահանները գիւղացոց փողերը կուլ են տուել, նոյնպէս մեր աստուածավախ բարեխիղճ երեսփոխանները եկեղեցու փողերը կլանել և մի-մի թղթի կտոր են թողել և այդպէս ոչ մի հոգ չեն տարել ոչ ուսումնարանի և ոչ եկեղեցու կալուածների քանդուածների վրա, այլ աշխատել են կանխիկը իւրացնել և մի հասարակ ստորագրութիւն թողնել հետանալ. այսքան տարվայ մէջ ոչ մի երեսփոխ հասարակութեանը հաշիւ չէ տուել։

Եթէ պահանջում էք թէ՝ պարոն պարտքդ ինչու չես տալիս, եկեղեցու փողերը կամ հասարակութեան փողերը… համարձակ բղաւում է՝ ինչո՞ւ տամ. այս-ինչը այն-ինչը թող տան, ես էլ տամ։

Գուրգէն Սլնի

—

Գանձակ, 14 մարտի

«Մշակի» № 49 ում «Կողմնակի» ստորագրութեամբ ձեր թղթակիցը նկարագրել էր նահանգական դատարանի անդամ Վալտազար Իօսիֆիչ Վօյնիլօվիչի կեանքի դէմ մահափորձութեան դէպքը. վիրաւորը կնքեց իր կեանքը ամսիս 11-ին, երեքշաբթի, երեկոյեան ժամը 6-ին. սակայն աւելորդ չեմ համարում տալ մի քանի լրացուցիչ տեղեկութիւններ «Մշակի» ընթերցողներին թէ նրա կեանքի գծերից, թէ մահվան վերջին րօպէներից և թէ առհասարակ յուղարկաւորութեան վերաբերեալ։

Հանգուցեալը մօտ 45 տարեկան էր, ազգով լեհացի, Կիևէ քաղաքից. աւարտել է համալսարանի իրաւաբանական ֆակուլտետը, 20 տարուց աւելի է ինչ ծառայում է դատարանական հիմնարկութիւններում, երկար տարիներ եղել է Ղազախ քաղաքի հաշտարար դատաւոր, այնուհետև փոխադրվել է Թիֆլիս և միայն երեք ամիս սրանից առաջ նշանակվում է Գանձակի նահանգական դատարանի անդամ։ Իր կարճատև պաշտօնավարութեան ընթացքում, ինչպէս լսեցի շատերից, նա սիրվում է անխտիր ամենքից. պատկանում էր ազատամիտ ուղղութեան։ Թիֆլիսից եկած բժշկի անդամահատութեանը չէ կարողանում դիմանալ և դրութիւնը վատանում է. մահվանից 6 ժամ առաջ, հանգուցեալի հարազատները կառք են ուղարկում հայ քահանայի ետևից հաղորդելու համար, և այդ պարտականութիւնը կատարելը նուաստիս վիճակվեց. ուստի անմիջապէս դիմեցի հիւանդանոց, որտեղ, նախասենեակում, պատահում եմ ուղղափառ քահանայ հայր M.-ին. իմ հարցին քահանան պատասխանում է, որ ինքն էլ է եկել նոյն նպատակով. հէնց այն է ուզում էի յետ դառնամ, ահա հիւանդի մօտից ներքև է իջնում յարգելի տիկին Դ. և խնդրում հարազատների կողմից, որ ես վերև բարձրանամ և հաղորդեմ, քանի որ լեհացիները հայերին կրօնով աւելի մօտ են քան թէ ուղղափառները. իսկ հայր M. կաղօթի հիւանդի համար,—աւելացրեց տիկին Դ.-ն։ Տիկինը շատ էր շտապեցնում, ի նկատի ունենալով հիւանդի լուրջ դրութիւնը։ Ես և հայր M. համարեա վազելով բարձրացանք և մտանք հիւանդի սենեակը. նա պառկած էր մահճակալի վրա. նրան շրջապատել էին մայրը, կինը, քոյրը, սրա ամուսինը, որ զինուորական բժիշկ է Թիֆլիսում, և ուրիշ բարեկամներ, որոնք դառն կերպով հեկեկում էին. հիւանդը, ըստ երևոյթին, անզգայ էր փակած աչքերով. անմիջապէս առայ վրաս շուրջառը և ձեռքիս խաչը ու դիմեցի հիւանդին. իմ «Վալտազար» ձայնիս՝ նրա աչքերը փայլեցին. երբ բանալով իր դէմ կանգնած տեսաւ քահանային, նա կարծես թէ երիտասարդացաւ և քաղցր ու մեղմ ժպիտը փայլեցրեց դէմքին, ագահաբար համբոյրներ դրոշմելով խաչին. նա վերին աստիճանի ջերմեռանդ և չը տեսնված հաւատով հարցերիս պատասխան տալով ընդունեց հաղորդութիւնը և ապա խղճալի ձայնով մեզ ներկայ եղողներիս ասաց հետևեալը. «Արդեօք իսկապէս ուզեցել են ինձ սպանել, թէ թիւրիմացութիւն է եղել. ես թշնամի չեմ ունեցել, մարդկանց վատութիւն չեմ արել. իրաւ, թիւրիմացութիւն է եղել. խիղճս հանգիստ համարեմ»։ Բոլոր ներկայ եղողները միամտացրին, որ հանգիստ կարող է մնալ, քանի որ նրան ուրիշի տեղ են դրել և վիրաւորել. թէ որպիսի հոգեկան քաղցր ուրախութիւն էր զգում հիւանդը հաղորդութիւնը ընդունելով, անկարող եմ նկարագրել. հիւանդի քրոջ կողմից առաջարկված վարձատրութիւնից հրաժարվելով, քրիստոնէական հոգեկան վերջին մխիթարութիւնը փողով վաճառած չը լինելու համար, ես և հայր M. տխուր տպաւորութեան տակ հեռացանք հիւանդի մօտից։ Մօտ 10 տարվայ քահանայութեանս ընթացքում առաջին անգամն էի պատահում մի այդպիսի ջերմեռանդ հաղորդվողի։ Վերջապէս, ամսիս 12-ին, ժամը 3-ին, հիւանդանոցի բակում, դատարանական մասի բոլոր ծառայողների, սկսած նախագահից, և միւս պաշտօնատեղերի ծառայողների ներկայութեամբ, համաձայն հարազատների ցանկութեան, ս. Յովհաննէս աւագ եկեղեցու քահանաներս հոգեհանգիստ կատարեցինք. հոգեհանգստից յետոյ դագաղը մի քիչ տեղ ձեռքերի՝ ապա դիակառքի մէջ դրվելով տարվեց երկաթուղու կայարան. քոյրը և կինը խնդրեցին, որ ես, որպէս հոգեկան մխիթարութիւն պատճառողի, հանգուցեալին ուղեկցեմ մինչև կայարան. կատարեցի նրանց խնդիրը. դատարանի առաջ ռուս աւագ քահանայ N. հոգեհանգիստ կատարեց, որից յետոյ նա ևս ուղեկցեց մինչև կայարան, որտեղ ևս ինչպէս նա, նոյնպէս և ես առանձին-առանձին հոգեհանգիստներ կատարեցինք և ապա դագաղը դրվեց առանձին վագօնում Թիֆլիս ուղարկելու համար. այնուհետև ուղեկցողները յետ դարձան Գանձակ. առաջարկված վարձատրութիւնից ինչպէս ես, նոյնպէս և մեր միւս հայ քահանաները հրաժարվեցինք։

Գ. ք. Թ.

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

Նիստ 14 մարտի

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Նիստը բացվում է ցերեկվայ ժամը 11 և 9 րօպէին։ Նախագահում է Խոմեակովը։ Կարդացվում է հերթական գործերի ցուցակը։

Խմբագրական մասնաժողովի զեկուցման համաձայն, ընդունվում է և Պետական Խորհրդին է յանձնվում Տօկիօյի ռուսական կայսերական միսսիան դեսպանատան վերածելու օրինագիծը։ Այնուհետև յայտարարվում է ընդմիջում մի ժամով։

Նիստը բացվում է ժամը 2 և 7 րօպէին։ Մինիստրների օթեակում են ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրը և նրա օգնական Ուլիանովը։

Հերթում դրված է այն օրինագիծը, որով առաջարկվում է 6,900,000 րուբլի յատկացնել ժողովրդական կրթութեան պէտքերի համար։

Կօլիւբակինը — ժողովրդական ազատութեան ֆրակցիայի կողմից — անհրաժեշտ է համարում, որպէսզի 1908 թ. նախահաշւով գումարներ յատկացվեն բացառապէս նոր բացվող դպրոցների համար, և ոչ թէ նպաստ տրվի գոյութիւն ունեցողներին։ Այդ գումարների մի մասը պէտք է գործ դնել դպրոցներ բանալու վրա, որովհետև առանց դրան դպրոցներ չեն լինի։ Զեկուցանողը իր ճառում ցանկութիւն յայտնեց, որ երրորդ Դուման անուանվէր ժողովրդական կրթութեան Դումա։

Յիրաւի, ժողովրդական լուսաւորութեան հարցերի վերաբերութեամբ մենք բոլորս կարող ենք միմեանց ձեռք մեկնել, բայց դրա համար անհրաժեշտ է վճռականապէս կանգ չառնել ոչ մի գումարայատկացման առաջ, միայն թէ մեր առջև ալեկոծվող ժողովրդական կարիքի ծովը խաղաղվի… (ձախակողմը ծափահարում է)։

Սաղաթէլեան նոյնպէս առաջարկում է

գումարներ յատկացնել ժողովրդական կրթութեան կարիքներին բաւարարութիւն տալու համար։

Եւլօգիյ եպիսկոպոսը հանդէս է գալիս ի պաշտպանութիւն ժողովրդական ուսուցիչների։ Ժամանակակից դպրոցը ռուսական իրականութեան արտացոլումն է. նրա մէջ շատ և շատ պակասութիւններ կան, և մեծ քանակով գումարներ յատկացնելն է իրօք, որ վերացնելու է յիշեալ պակասութիւնները։ Ապա ուրեմն միմիայն հարկաւոր է աւելացնել կրօնուսոյցների ռոճիկները։ Զարաչար սխալվում են նրանք, որոնք կարծում են թէ Լեհական Թագաւորութեան մէջ ռուսաց դպրոցը դուրս է վռնդված. ռուսական դպրոցը այնտեղ էլ արժանապատուութեամբ կրում է իր դրօշակը (ծափահարութիւններ)։ Դպրոցը պէտք է ազգային լինի. նրա մէջ է նրա զարդը և հպարտութիւնը։ Դպրոցը Ցարին և հայրենիքին պէտք է հըրնազանդ և նուիրված սպասաւորներ և որդիներ տայ. (ծափահարութիւններ)։ Նա բացարձակ փուչ կօսմօպօլիտներ չը պէտք է պատրաստէ. (ծափահարութիւններ)։

Ֆօն-Անրէպը մատնանշում է, որ վերջապէս հասել է այն ժամանակը, երբ անհրաժեշտ է բոլոր ոյժերը լարել և բոլոր կարողութիւնը և գիտութիւնը գործ դնել, որպէսզի կարելի լինի մեր հայրենիքին այն մեծ ծառայութիւնը մատուցել, որպիսին, արդարև, երկիրը կարող է վերածնութեան և զարգացման ճանապարհի վրա դնել։ «Սակայն ժողովրդական կրթութեան մասնաժողովը, ինչպէս մեզ կշտամբում են, չասաց, որ պետական գանձատունը այն տոպրակն է, որից կարելի է դրամ հանել որքան հարկաւոր է, այլ ոչ այնքան, որքան կարելի է։ Հասարակ տրամաբանութիւնը և առողջ միտքը բոլորին ասում են, որ մասնաժողովը պարտաւոր էր ամենից առաջ քննել հիմքը, քննել ընդհանուր ուսուցման օրինագիծը, իսկ յետոյ արդէն՝ գումարներ յատկացնելու խնդիրը։

Երբ մենք ծանօթացանք այդ օրինագծի հետ, ասում եմ ուղղակի, մենք մի տեսակ լքման, յուսահատութեան մէջ ընկանք. մենք վճռեցինք այդ օրինագիծը վերադարձնել մինիստրութեան, որովհետև նա բոլորովին անմշակ, ներկայ բոլէի համար անպէտք էր։ Բայց երբ մենք այդպիսի վճիռ կայացրինք, մեր մէջ երկիւղ ծնեց՝ երբ, արդեօք, նոյն օրինագիծը մեր ձեռքը կընդնէ լրացված և ուղղված ձևով։ Մենք, փորձի մարդիկս, շատ լաւ գիտենք, թէ ինչ էին Ռուսաստանի կրթական կազմը հերթականապէս վերակազմելու մասին հրատարակված Բարձրագոյն հրամանները։ Այդ հրամանները լոյս տեսան մեզանից ութ տարի առաջ, և այն օրվանից էլ ոչ միայն որևէ բարելաւում մտաւ մեր դպրոցում, այլ հակառակը եղաւ. ինչ որ գոյութիւն ունէր, այն էլ խախտվեց. այնտեղ, ուր գոյութիւն ունէր ներդաշնակութիւն, դասաւորութիւն, թէկուզ և վատ,—անկարգութիւն առաջ եկաւ (ծափահարութիւն կենտրոնում և աջակողմում)։

Այն ժամանակ մենք ուրիշ, գործնական վճռի յանգեցինք—նախագիծը չը վերադարձնել և աշխատել նրանից օգտվել, ինչպէս մի նիւթից, որովհետև նա իր մէջ պարունակում է ճշգրիտ և ստատիստիկ տեղեկութիւններ, որոնք հիմք են հանդիսանում և որոնց մինիստրութիւնը կազմել է փայլուն կերպով։

Մենք կը մշակենք պարզապէս հսկայական բարենորոգման հիմնական կէտերը. բայց որովհետև դրա համար մեծ ժամանակ է պահանջվում, որով անհրաժեշտ կը լինէր 5½ միլիոն ստանալ 1908 թ. նախահաշւով, մենք այդ գումարի նշանակելու կարգը կը քննենք անկախ ընդհանուր ուսուցման օրինագծից։ Ժողովրդական ընդհանուր ուսուցման հիմնական նպատակները մենք բոլորովին գիտակցաբար ուշադրութեան չառինք, որովհետև չէինք կարող նրանց վրա հիմնվել առանց նախօրօք մանրամասն մշակելու։

Նախագծում բոլորովին չէ շօշափված այն հարցը, թէ տեղական ինքնավար մարմինները ինչ առնչութիւն են ունենալու դէպի ապագայ դպրոցը։ Օրինագծի ամբողջ աջողութիւնը և նրա կենսունակութիւնը հիմնված են գուցէ նրա վրա միայն, որ տեղական տարրերը լայն մասնակցութիւն ունենան (ծափահարութիւն կենտրոնում և ձախակողմում)։ Այդ տեղական տարրին պէտք է լայն իրաւունքներ տրվին, նա չը պէտք է կախում ունենայ մինիստրութիւնից, այլ պէտք է ղեկավարիչ մարմին հանդիսանայ դպրոցական գործի ստեղծագործութեան մէջ. (ծափահարութիւն կենտրոնում և ձախակողմում)։ Բայց դա մշակում, քննութիւն է պահանջում։

Ֆինանսական հարցը նոյնպէս բացարձակապէս չէ մշակված. հարկաւոր է կրկին բարդ աշխատանք, փաստացի թւանշաններով մի ամբողջ նիւթ։

Դպրոցներ կառուցանելու հարցը մեր մասնաժողովը առաջ է մղել աւելի ռելիէֆ կերպով. մենք խօսեցինք համակայսերական շինարարական մեծ ֆօնդի անհրաժեշտութեան մասին։

Այդ օրէնքը պէտք է մշակվի տեխնիքական կողմից և ապա միայն յանձնվի Դումային։

Իսկ դպրոցական ուսուցչի հարցը։ Եթէ դուք ասում էք, որ չը կայ դպրոց առանց շինութեան, ես կասեմ—չը կայ դպրոց առանց ուսուցչի։ Ո՞վ է արդեօք այդ ուսուցիչը, ի՞նչ պայմաններին նա պէտք է բաւարարութիւն տայ և որքա՞ն են, արդեօք, այդ պայմանները։ Դուք ասում էք մեզ—հէնց այժմ և եթ, 1909 թւի համար, 20,000 դպրոց բացէք։ Բայց տուէք ոչ թէ խօսքեր, ոչ թէ փող, այլ բէպլ միայն հնարաւորութիւն, որ այդ բանը կարող լինենք իրականացնել։ Օրէնսդրական կարգով մենք չենք կարող որոշել այն գումարը, որ ամեն տարի հարկաւոր է յատկացնել նոր դպրոցների պահպանութեան համար. չեմ ասում դեռ թէ որքան դպրոց է լինելու։ Դա մենք անկարող ենք անել, եթէ ցանկանում ենք օրէնսդիրներ լինել և ոչ թէ երազողներ (ծափահարութիւններ)։

Եթէ մենք խօսում ենք ընդհանուր ուսուցման մասին, մենք պէտք է պարզ հաշիւ տանք մեզ այն դրութեան վերաբերութեամբ, որպիսին գրաւում են այդ սիստեմում եկեղեցական-ծխական դպրոցները։ Ես այդ հարցը չեմ վճռում ոչ այս, ոչ այն կողմը. դա ինձ համար պարզ է և արտայայտվում է նրանով, որ դրա վարելու գործը պէտք է կենտրոնացած լինի մի ձեռքում, որ այդ գործի ընթացքի համար պատասխանատու պէտք է լինի մի վարչութիւն։

Այսպէս, կանգնելով գործնական տեսակէտի վրա, մենք պէտք է ընդհանուր կրթութեան հարցը բոլորովին անջատենք 5½ միլիոն գումար յատկացնելուց։ Մենք բոլորս ծարաւի ենք այդ ընդհանուր կրթութեան, բայց պէտք է հիմնական որոշումներ մշակենք նրա համար. հէնց դրանով էլ զբաղված է ժողովրդական կրթութեան մասնաժողովը։ Նա իր բոլոր ջանքերը կը լարէ, որպէսզի այդ ընդհանուր որոշումները նա Դումա մտցնէ մինչև յունիս ամիսը այն հաշւով, որ մինչև զէմստ. աշնանային ժողովները մի բան վճռված լինի, եթէ չասեմ՝ վերջնական օրէնսդրական ձևով հաստատված։ Դա աւելի գործնական ճանապարհ կը լինի, քան այժմ վերին աստիճանի էական ընսւորութեան նոր ուղղումներ մտցնել»։

Առարկելով Մասլեննիկովի, Բօդիչևի և Կօլիւբակինի ճառերին, հռետորը մատնանշում է, որ միմիայն նոր դպրոցների համար գումարայատկացումների դէպքում նրանք մեծ սխալ կանեն, բռնութիւն կը կատարվի սահմ.-ռամկավարների կուսակցութեան նախաձեռնութեամբ, որովհետև այդ հանգամանքը կապված է այդ զէմստվոների համար նոր ծախքեր դնելու հետ։

Հռետորը ուրիշների նման վախենում է կամայականութիւնից, բայց լուսաւորութեան գործում մինիստրների կամայականութիւնը երկրի համար ոչ մի վտանգ չէ բերում (ծափահարութիւններ). վտանգ չի բերի այն հասարակ պատճառով, որ ուր մինիստրը դպրոց բանայ, նա լաւ և օգտակար գործ կատարած կը լինի։

«Մենք անկասկած կընդհարվենք և մի յայտարարի, ընդհանուրի բարիքի վրա կը կանգնենք։ Կեանքի հիմքը կռիւն է, դա ճիշտ է, բայց երբ դրան աւելացնում են, որ դա դասակարգային կռիւ է, որ դա դասային կռիւ է, և երբ այդ ասում է դպրոցի ուսուցիչը, այն ժամանակ ես կասեմ. «Ազատիր մեզ, Տէր Աստուած, ընդհանուր ժողովրդական կրթութիւնից» (բուռն ծափահարութիւն կենտրոնում և աջակողմում)։

Նոյն կերպ ես անգիտանում եմ, երբ Բօդիչևը ազգային նախապաշարմունքը բացատրում է այնպէս, որ բոլոր օտարազգի դպրոցներում հարկաւոր է ուսուցանել մայրենի լեզւով. մի՞թէ դա ազգային պահանջ չէ. (ծափահարութիւններ)։ Գուցէ դա էլ նախապաշարմունք է։ Նշանակում է ազգային նախապաշարմունք միայն ռուսաց դըպրոցն ունի (ծափահարութիւն), իսկ օտարազգի դպրոցներին այդ նախապաշարմունքը օտար է։ Չեմ ջանայ ապացուցանել, որ պետական դպրոցը պէտք է ազգային լինի (ծափ. կենտրոնում և աջակողմում). դըպրոցը չը պէտք է ազգային ֆանատիկոսութեան դպրոց լինի, այլ պէտք է լինի ազգային մտքի դպրոց (աջակողմ. ծափ.)։

Բարձր դնելով ազգային սկզբունքը, ես մեծ յարգանքով եմ վերաբերվում օտարազգի ազգային դպրոցին։ Գերագոյն արդարութեան և մանկավարժական պահանջների տեսակէտից տարրական ուսուցումը օտարազգի դպրոցներում պէտք է որ մայրենի լեզւով լինի (ծափահարութիւններ կենտրոնում)։ Մեզ մօտ, Ռուսաստանում, ապրում են 109 լեզւով խօսող օտարազգիներ, որոնց թւում այնպիսի ժողովուրդներ, որոնք գիր չունեն։ Մենք ամենից առաջ պէտք է ասենք, կարո՞ղ ենք արդեօք այդ իրաւունքը իրականացնել բոլոր ժողովուրդների համար, կամ թէ պէտք է ասենք, որ այն ժողովուրդները, որոնք սեփական կուլտուրա ունեն, կարող են օգտվել այդ իրաւունքներով։ Որևէ չուչկաները կամ ուրիշները, որոնք դժուար են խօսում, որքան էլ ցանկանանք, չեն կարող իրանց սեփական դըպրոցը ունենալ։

Միւս՝ պետական սկզբունքը ասում է, որ ոչ մի դպրոց—ինչ կոչումի էլ որ լինի, չէ կարող գոյութիւն ունենալ, որի մէջ պետական լեզուն չաւանդվի (ծափահար.)։

Լեհական Թագաւորութեան պատգամաւորը այստեղ ասաց, թէ այդ գումարներից լեհերին բաժին չի ընկնի. իսկ եթէ կոպէկներ էլ տրվին, կապականեն մանկան հոգին։

Գիտցէք, պատգամաւոր Րժօնտ, որ չէ կարելի մի ազգի վիրաւորել։ Լեհական դպրոցում որևէ ռուսական բան մտցնելը գուցէ անաջող լինի, գուցէ գործնականապէս սխալ, բայց ասել՝ թէ ռուսական նախաձեռնութիւնները կապականեն ձեր երեխաների հոգին, չէ կարելի (ծափահարութիւններ)։ Այժմ ես անհուն գոհունակութիւն եմ յայտնում, որ մենք գտնվում ենք այնպիսի դրութեան մէջ, որ լեհական նահանգների ներկայացուցիչների ձայնը մեզ համար վճռական նշանակութիւն չունի։ Եթէ հակառակը լինէր, մենք թերևս մերժում ստանայինք, որ Ռուսաստանի համար ընդհանուր կրթութիւն հարկաւոր չէ, որովհետև լեհական գաղափարն է՝ թող տգիտութեան ու խաւարի մէջ խարխափի ռուսաց երկիրը, իրա՞նք հրաժարվում են 5½ միլիոնի համար ձայնատուութեանը մասնակցել (ծափ.)։ Ես, պարոններ, ձեզ հասկանում եմ. երբ ազգային զգացմունքը վիրաւորված է, դուք ձեր բողոքն էք բարձրացնում. դա բնական է։ Ամեն մի ազգ պէտք է ապահովված լինի իր կուլտուրական զարգացման մէջ, բայց և ազգն էլ պէտք է ապահովված լինի։ Եթէ դուք մեզ ասում էք, որ ձայն չէք տայ յօգուտ 5 և կէս միլիօնի, դա ես հասկանում եմ այսպէս.—դուք իրաւունք էք համարում ձեզ գիտութեան և առաջադիմութեան բարիքից խօսել, բայց միևնոյն ժամանակ դուք պատրաստ էք՝ մերժել մեզ։ Ձեզ համար ոչինչ, ձեզ դա չէ հետաքրքրում և դուք հրաժարվում էք մասնակցել բուէարկութեան» (բուռն և երկարատև ծափահարութիւններ աջակողմում և կենտրոնում)։

Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստր. «Պատգամաւոր Ֆօն-Անրէպի գեղեցիկ ճառից յետոյ ես շատ կարճառօտ կը խօսեմ։ Իսկապէս ասած, ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը կարող է միայն ուրախանալ, երբ տեսնում է այն միաբանութիւնը, որ շուրջփակվում է տարրական կրթութեան կարիքների համար գումարներ յատկացնելու հարցով։ Այստեղ հռետորները ամբիօնից այնպիսի բազմաթիւ հարցեր յարուցին, որոնց հարկաւոր է քննութեան առնել այն ժամանակ, երբ հերթում դրված կը լինի ընդհանուր պարտադիր կրթութեան օրինագիծը, ինչպէս և նրանք, որ մօտիկ ապագայում կը յանձնվեն ձեր քննութեան. այսպէս օրինակ՝ դպրոցական սեմինարիաների օրինագիծը, որ ներկայումս տպագրվում է, տարրական դպրոցների համար ուսուցչացուներ պատրաստելու, 1872 թ. կանօնադրութեան քաղաքային դպրոցների կամ, ինչպէս այժմ ասում են, բարձր տարրական դպրոցների նախագծեր և այլն։

Ես պէտք է ասեմ, որ ինքս մեծ ուշադրութեամբ եմ հետևում օրինագծի համար գործադրվող աշխատանքին, ինչպէս նաև միդասեան և երկդասեան ուսումնարանների աշխատանքներին։ Այս վերջին նախագծերը քննելու ժամանակ, դուք պէտք է խօսէք դպրոցի կրթական նպատակի, նրա ծրագրի և տեղական ու պետական լեզուների դերերի մասին։

Այժմ, ինչպէս ասացին արդէն հռետորներից շատերը, ձեր քննութեանն է առաջարկվում պետական բարդ, մեծ և ընդարձակ նախաձեռնութեան մի մասնիկը միայն,—ձեզանից խնդրվում է միայն փող առայժմ միայն այս տարի տարրական դպրոցներ բանալու և կարգաւորելու համար, և ես կարծում եմ, ճիշտ այնպէս, ինչպէս կարծում է Անրէպը, որ միանգամայն նպատակայարմար կը լինի, եթէ դուք ընդունէք կամ մինիստրութեան կամ մասնաժողովի նախագիծը։ Ի՞նչ ձևով արդեօք կընդունվի այդ նախագիծը, ինչպէս կընդունէք դուք նրան—դա միևնոյն է, քանի որ ամեն մէկի համար պարզ է, որ ինչ խորագիր էլ որ այդ նախագիծը ունենայ, գործը վերաբերում է Ռուսաստանի ընդհանուր կրթութեանը և որ դա մինիստրութեան վերջին նպատակն է կազմում։ Այդ նախագիծը լիակատար է, որովհետև զէմստվոներին նախօրօք հարցմունքներ են ուղղված։ Մինչ սահմ.-ռամկ. նախագիծը անգործադրելի է, որովհետև այն ժամանակամիջոցը, որի ընթացքում զէմստվոները գործադրելու են նրա որոշումները, շատ կարճատև է հարկաւոր թւով դպրոցներ բանալու, կարգաւորելու և նրանց համար ուսուցիչներ վարձելու համար»։

Մինիստրի ճառից յետոյ յայտարարվում է քառորդ ժամ միջարար։

Նիստը վերսկսվելով, Անդրէյչուկը յայտնում է, որ խօսք է խնդրում միայն նրա համար, որ իր ընտրողների՝ անգրագէտ սովեալ գիւղացիների կողմից ամբողջ սըրտով անսահման շնորհակալութիւն արտայայտէ Ցարին նրա մեծ ողորմութեան, ինչպէս և կառավարութեան և Դումային՝ ժողովրդական կրթութեան մասին նրանց հոգատարութեան համար։

Գուլկինը, չառարկելով օրինագծի դէմ, երկիւղ է յայտնում, թէ ժողովրդական կրթութեան գործը կը յանձնվի սահմ. ռամկավարների ձեռքը, որոնք մարսելիեզ են երգում և թռուցիկներ տարածում (աղմուկ, ծիծաղ)։ Գերմանացի ուսուցիչները դպրոցների դռներին գրեցին՝ «Քրիստոսին, կայսրին և հայրենիքին», իսկ մեր ուսուցիչները՝ «Ելի՛ր, բարձրացի՛ր, բանւոր ժողովուրդ...» (աջակողմը ծափահարում է, աղմուկ, ծիծաղ)։

Տիմօշկինը ժողովրդական դպրոցների ուսուցչական ամբողջ կազմը, սակաւ բացառութեամբ, բոլորովին անպէտք է համարում։

Պաւլօվիչը պնդում է, որ խնդրվող գումարը բաժանելու ժամանակ չը մոռացվին նաև զէմստվօ չունեցող նահանգները։

Շինգարեօվ, առարկելով Անրէպին, նրա փաստերը համոզեցուցիչ չէ գտնում, իսկ արգումենտացիան և ապացոյցների եղանակները քաղաքական միտինգներում, սակայն ոչ Դումայում, ընդունելի։

Կուզնեցօվը գտնում է, որ դպրոցը աւելի լաւ կը լինի, եթէ աւելի մեծ թւով վատ կօսմօպօլիտներ տայ, քան «Русское Знамя»-ի հայրենասէրներ։ Հռետորը յայտնում է, որ, ինչպէս պրօլետարիատի ներկայացուցիչ, նա կողմնակից է նրան, որ Ռուսաստանում բնակվող բոլոր ազգութիւնները բացատրվեն մայրենի լեզւով, որովհետև դա իւրաքանչիւր մարդու և քաղաքացու իրաւունքն է։

Զաւիշան 9 նահանգների պատգամաւորների կողմից յայտնում է, որ նրանք ընդհանուր կրթութեան ամենաջերմ կողմնակիցներից են. բայց դպրոցը ազգաբնակութեան սէրը չի վայելի բնաւ, եթէ նրա մէջ մայրենի լեզուն չաւանդվի։ Եթէ անգամ ռուսաց լեզուն արգելեն սովորել, իրանք կը սովորեն նրան գաղտնի կերպով. (ծափահարութիւն)։

Ընդունվում է նիստը մինչև երեկ. ժամը 7-ը շարունակելու առաջարկութիւնը։

Թէև կրկին խօսում են չորս հռետորներ ևս, բայց մնում են խօսելու կրկին 23 հռետորներ։

Ուշ լինելու պատճառով, շարունակութիւնը յետաձգվում է հետևեալ նիստին։ Կարդացվում է օրակարգը։ Նիստը փակվում է երեկ. ժամը 7 և 2 րօպէին։

Հետևեալ նիստը կը կայանայ մարտի 18-ին, երեքշաբթի օրը։

Գալիք շաբաթ նշանակված են երեք նիստեր՝ երեքշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ։

(«Հ. Գ.»)

ԱՐՓԻԱՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Վ.-Աղդան 12 մարտի

Արփիար Արփիարեան-Հայկակ շնորհալի թղթակցի, երգիծաբանի ամօթաբեր սպանութիւնը, կուսակցական թէ անհատական, ինչ ստուերի վրա էլ որ կատարված լինի, նողկալի է և հեղինակն անարգ սևինին բեւեռելու արժանի...

Միացնում եմ ցաւակցութիւնս ու բողոքս գրականագէտների հաւաքական վշտին ու զայրոյթին, որ արտայայտված է «Մշակի» № 47-ում, և խնդրում աւելացնել իմ անունն ևս արձանագրութեան տակ, ստորագրողների շարքում։

Վերածնութեան որպիսի՜ սքանչելի գրաւական, թալանելու համար Թավշանճեանները, ազատ խօսքի համար Տէր-Օհանեան, Հայկակներ անարգաբար սպանել...

Մէկյան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Ներկայումս զանազան հաստատութիւններ ժողովներ են գումարում և քննում այն հարցը, թէ ինչ կերպ է ցանկալի մասնակցել Կովկասի Փոխարքայ կոմս Ի. Ի Վօրօնցով Դաշկօվի օֆիցերական ծառայութեան 50-ամեայ յօբելեանական հանդիսին մասնակցելու համար։ Մարտի 16-ին Թիֆլիսում տեղի ունեցաւ Թիֆլիսի վաճառականների միութեան ընդհանուր ժողովը նոյն նպատակով։ Նախագահում էր վաճառականական աւագ Ա. Միլօվը։ Մտքերի փոխանակութիւնից յետոյ ժողովը յանգեց ութ թոշակաւորներ պահելու առաջարկին, որոնցից 2-ը Թիֆլիսի ապագայ պօլիտեխնիկումում, 3-ը առևտրական դպրոցում և 3-ը Մանթաշեանի առևտրական դպրոցում։ Բացի դրանից ժողովը որոշեց առևտրական դպրոցում 10 աշակերտի ազատել այս տարվայ ուսման վճարից և մի պատգամաւորութիւն կազմել 5 հոգուց, Ա. Միլօվի առաջնորդութեամբ՝ կոմսին շնորհաւորելու համար։

✦ Շաբաթ, մարտի 22-ին, երեկոյեան, Թիֆլիսի բորսային դահլիճում նշանակված է Կովկասի հայոց բարեգործական ընկերութեան արտակարգ ընդհանուր ժողով՝ մի քանի կարևոր խնդիրների մասին խորհրդակցելու համար։ Հետևեալ օրը, կիրակի, նոյն տեղում տեղի կունենայ մասնաւոր խորհրդակցութիւն կաթողիկոսական ընտրութեան առիթով։

✦ Թիֆլիսի նահանգական կոմիտէտը իր աշխատանքները աւարտեց, որոշելով թէ Թիֆլիսի նահանգի սահմաններում ո՞ր տիպի և ո՞րքան ճանապարհներ պէտք է կառուցանել։ Կոմիտէտի որոշումները շուտով կը ներկայացվեն Կովկասի Փոխարքայի խորհրդին։

✦ Թիֆլիսի դումայական ժողովրդական առողջապահութեան մասնաժողովը իր վերջին նիստում որոշել է յաճախ տեղեկութիւն տալ հասարակութեանը քաղաքում տարածված վարակիչ հիւանդութիւնների, առանձնապէս բծաւոր տիֆի մասին, նաև խնդրել սանիտարական-բժշկական տեսուչ պ. Ստեփանեանին՝ բացի ախտահանութիւն կատարելուց այն բնակարաններում, ուր երևան են հանվում վարակիչ հիւանդներ, խիստ հսկողութիւն սահմանել այն բոլոր տների վրա, որոնց մէջ կը գտնվեն բծաւոր տիֆով հիւանդներ։

✦ Թիֆլիսի քաղ. առաջին ապաստարանում փետրվար ամսվայ ընթացքում գիշերել են 133 հոգի, որոնք ըստ ազգութեան բաժանվում են հետևեալ կերպով. ռուսներ 72 հոգի, հայեր 26 հ., վրացիներ 27 հ., լեհեր 2 հ., գերմանացի 4 հ., օսեր 1 և ասորիներ 1 հ.։

✦ Թիֆլիսի սանիտ.-բժշկական մարմնի տեղեկութեան համաձայն, փետրվ. 25-ից մինչև մարտի 15-ը քաղաքում եղել են բծաւոր տիֆի 25 դէպքեր։

✦ Բծաւոր տիֆի հիւանդանոցի համար Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը հրաւիրել է բժ. Խ. Աբեանցին։

✦ Որովհետև մտադրութիւն կայ մեծացնել Թիֆլիսի քաղաքային սիֆիլիսային հիւանդանոցը, քաղաքային վարչութիւնը բանակցութիւն է սկսել իշխանուհի Ս. Վ. Արղութեան-Երկայնաբազուկի հետ, որ իր տունը քաղաքին վաճառէ։

✦ Կովկասագիտական բարձր դասարաններում (Ալէքսանդրեան այգի) այսօր, երեկոյեան ժամը 6-ին, Գ. Սմիրնովը դասախօսութիւն կը կարդայ Կովկասի օգտակար հանքերի մասին։ Վաղը, նոյն դասընթացքներում, երեկոյեան ժամը 6-ին, կը կայանայ Իւ. Աբուլաձէի դասախօսութիւնը վրաց գրականութեան և լեզուի մասին (ռուսերէն լեզւով)։

✦ Կիրակի, մարտի 16-ին, Թիֆլիսի 2-րդ արական գիմնազիայի շինութեան մէջ կայացաւ դպրոցից դուրս կրթութիւն տարածող ընկերութեան ընդհանուր ժողովը։ Ժողովը հաստատեց 1907 թ. ընկերութեան հաշիւը և 1908 թ. նախահաշիւը։ Պատւաւոր անդամ ընտրեց Դերբօգլավին, տ. Օգնօսուժովին և Սկվօրցովին։ Վարչութեան անդամներ ընտրվեցին Զալինկօվա, Եակուբօվիչ, Ն. Գաուսման։ Վերստուգիչ յանձնաժողովի անդամներ ընտրվեցին Սավկօվ, Խարազեանց և Զուրաբօվ։ Միւս հարցերի քննութիւնը յետաձգվեց հետևեալ նիստին։

✦ Մարտի 16-ին, ցերեկվայ ժամը 4-ին, ծննդաբերական 4-րդ գանձարանի (Շամխօրսկի փող. № 12) վերստուգիչ մասնաժողովի նախագահ Իվան Գիվատեան յայտնել է ոստիկանութեան, որ այդ օրը, գանձարանը քննելիս, վերստուգիչ մասնաժողովը երևան է հանել, որ 10,000 րուբլի վատնված է գանձարանի անդամների մուցրած գումարներից և ոչնչացված են քննելու համար անհրաժեշտ փաստաթղթերը։ Յիշեալ մասնաժողովի որոշման համաձայն, ձերբակալված են՝ Խրիստաֆոր Մնացականեանը, Ստեփան Գիրգիզօվը, Անթառամ Մնացականեանը, Թալիկօ Աստուածատրեանը, Օլգա Յովհաննիսեանը և Խաչատուր Մանուկօվը, որոնք յայտարարութիւնների արձանագրութիւն կազմելուց և քննութիւն կատարելուց յետոյ յանձնված են 7-դ քաղաքամասի պրիստավին։

✦ Կովկասի Փոխարքան միանգամայն արդարացի գտնելով, որ հարկաւոր է բոլորովին վերացնել խճուղու-ճանապարհային տուրքը Կովկասի շրջանի ճանապարհների հաղորդակցութեան բոլոր ճանապարհների վրա, որովհետև հարկահանութեան այդ ձևը բնաւ չէ ծածկում պետական գանձարանի ծախսերը, մինչ ծանր բեռ է հանդիսանում առանձնապէս շինական ազգաբնակութեան համար, իր համաձայնութիւնն է յայտնել՝ վերջնականապէս վերացնելու Կովկասում խճուղի-ճանապարհային տուրքը և այդ նպատակով գոյութիւն ունեցող երեք ուղեկալները (застава), այսինքն—Ացխուրսկի, որ գտնվում է Բօրժօմ-Ախալցխա ճանապարհի վրա, և Մցխէթի ու Բալտինսկի, որոնք գտնվում են ռազմավիրական ճանապարհին, իսկ այդ ուղեկալների վրա աշխատողներին պահել ընդհանուր կանօնով։ Այս հարցը Փոխարքան սահմանված կարգով ուղղում է ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստրութեան։

✦ Թիֆլիսի մէջչաննների աւագի պաշտօնի համար տալիս են Աւ. Ծատուրեանի, Ար. Ապրեսովի, Վաս. Առաքելեանի և Մ. Զմշկեանի անունները։ Որովհետև մէջչաննների վարչութեան գանձարկղի դրութիւնը ներկայումս ծանր դրութեան մէջ է, որոշված է աւագի ռոճիկը 2000 րուբլուց իջեցնել 1500 րուբլու։

✦ Թիֆլիսի քաղաքային դուման իր վերջին նիստերից մէկում որոշեց յետաձգել քաղաքային ծառայողների ռոճիկները աւելացնելու հարցը։ Ի նկատի ունենալով այդ հանգամանքը, հարց է յարուցված մի կազմակերպիչ մասնաժողով կազմել, որին և յանձնել՝ զբաղվել ռոճիկները աւելացնելու խնդրով, յատուկ զեկուցագիր պատրաստել և ապա ներկայացնել դումային։ Իսկ մինչ այդ, քաղաքային վարչութիւնը որոշել է ծառայողների ռոճիկները աւելացնելու վերաբերութեամբ ոչ մի միջնորդութեամբ այլ ևս չը դիմել դումային։

✦ Թիֆլիսի էլեքտրաքարշի վարչութիւնը աւելի նպատակայարմար է գտել դէպի ֆունիկուլեօր գնացող էլեքտրաքարշի գիծը կառուցանել ոչ թէ Վօզնեսէնսկի փողոցից, այլ Երմօլօվսկի, Լաբօրատօրնի և Մեժեվայա փողոցներով։ Այս նոր գիծը կը գործէ միայն այն ժամանակ, երբ աշխատանքի մէջ կը լինի ֆունիկուլեօրը։

✦ Թիֆլիսում, Հալաբարի էլեքտրաքարշի գծի համար վերջնականապէս որոշված են հետևեալ գները. Վօրօնցովի արձանից մինչև Կախէտինսկի հրապարակը՝ 5 կ., Ցիցիանովսկի վերելքից՝ 3 կոպ., վերելքից մինչև Չերնօմօրսկի փողոցը՝ 5 կոպ., իսկ

մինչև զինուորական հիւանդանոց՝ 8 կոպ., Կախէտինսկի հրապարակից մինչև Չերնօմորսկի փողոցը՝ 5 կոպ., իսկ մինչև հիւանդանոցը՝ 5 կոպէկ։

◆ Թիֆլիսի վրայ հոգևոր դպրոցում մարտի 12-ին երևան է հանված 50 հատոր մեծ հանրագիտական բառարանի կորուստ։ Դպրոցի սաներից չորսը յայտնել են, որ իրանք օգտվելու համար վերցրել են 4 հատոր, իսկ թէ մնացած հատորները ո՞ւր են, իրանք ոչինչ չը գիտեն։

◆ Վաղը, Արտիստական ընկերութեան շինութեան մէջ, Ն. Պավլովը կը դասախօսէ ըադիումի մասին։

◆ Մեզ խնդրում են տպել հետևեալը. «Մի մարդ, 60 տարեկան հասակով, ունի վեց երեխաներ, մօրից որբ մնացած, բոլորն էլ աշխատութեան անընդունակ, և ինքը թշուառ և ամենայետին աղքատ վիճակի է, չի կարող կերակրել բոլոր երեխաներին։ Աշնանից սկսած թխած հաց հաւաքելով գիւղերից՝ հազիւ է կարողացել երեխաներին պահել սովամահից մինչև այսօր. այժմ, Թիֆլիս բերելով, խնդրում է բարեխիղճ և ցանկացող մարդկանց ընդունել երեք երեխաներին իրանց որդեգիր։ Այդ 3 երեխանցից 2-ը աղջիկ և մէկը տղայ է. մեծ աղջիկը 8 տարեկան է և երկրորդը 6 տարեկան, իսկ տղան 4 տարեկան։ Մեր հասցէն՝ Թիֆլիս, Սուրբ-Կարապետսկի վերևը, տ. Լևոն Բատինովի, № 7»։

◆ Ստացանք Ջաւախեցու «Պատկերներ» I գրքոյկ, 168 էջ, գինը 60 կ.։

◆ Քութայիսի նահանգապետի խնդրանօք, Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան կից հանգանակութիւն է բացված Քութայիս քաղաքի հրկիզեալների օգտին։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Մարտի 15-ին, երեկոյեան ժամը 10-ին, Սարգիս Ղարիբեանը յայտնել է ոստիկանութեան, որ մի ժամ առաջ նրա բնակարանը (Ամատոնեվսկայա փողոց) մտել են ատրճանակներով զինված 4 չարագործներ և մահվան սպառնալիքով խլելով նրանից 340 ռուբլի՝ անյայտացել են։ Կասկածով ձերբակալված է Ալէքսանդրոպօլի բնակիչ Մկրտիչ Յարութիւնեանը, որը ճանաչված է իբրև կողոպտելու մէջ մասնակցողներից մէկը։

◆ Մարտի 15-ին, ցերեկվայ ժամը 6-ի մօտերքը, Նիկօլայեվսկայա փողոցում անյայտ չարագործներ սպանել են Վլադիմիր Կարագօզովին և անյայտացել են։

◆ Լարսկայա փողոցում բնակվող Պ. Բուրդեգինը յայտնել է ոստիկանութեան, որ մարտի 13-ին, գիշերվայ մօտ 11 ժամին, իր բնակարանը մտել են 4 զինված չարագործներ և մահվան սպառնալիքով պահանջել են տալ 80 ր., բայց վերցնելով նրա գրպանում եղած 10 ր., չարագործները փախել են, նախազգուշացնելով որ նա՝ Բուրդեգինը մարտի 22-ի համար պատրաստէ 50 ր.։ Շնորհիւ գաղտնի ոստիկանութեան ձեռք առած միջոցների, ձերբակալվել են՝ կողոպտիչները, որոնք են՝ Վանօ Գելիաշվիլի, Սերգօ Խաչատուրով, Իօսիֆ Մամուկաշվիլի և Դաւիդ Աւակով. չարագործները խոստովանվել են և Բուրդեգինն էլ ճանաչել է դրանց։

◆ Մարտի 16-ին, գիշերվայ ժամը 12 և կէսին, Սուդեբնայա փողոցում № 29 տանը Դեմուրովի աղախինը թոյն է ընդունել։ Աղախնին տարել են Միքայէլեան հիւանդանոց։ Թունաւորվելու պատճառը յայտնի չէ։

ՄԵՐ ԲԱՐՔԵՐԻՑ

Բագու, 10 մարտի

Օր. Օհանեանի առևանգման հարցը Բագուի հայերի և մամուլի համար կարծես աբեղեան հարց է դառել։

„Баку“, „Бакинецъ“ և „Каспій“ օրաթերթերը այնքան չեն հետաքրքրվում իրանց շուրջը պտտող աւելի այրող հարցերով, ինչպէս հետաքրքրվում են այդ առևանգման հարցով։ Կարծես Բագւում էլ աղջիկ չեն փախցրել, կարծես այսօր հարիւրաւոր հայ կանայք չը կան թուրքերի կին դարձած, որոնց մասին ոչ մամուլն է խօսում, ոչ էլ հասարակութիւնը։

Եւ շաբաթ չէ լինում, որ այդ հարցի մասին լուրեր, յօդուածներ ու ֆէյլիետօններ չը տպագրվեն այդ թերթերում։

Ես այդ առիթով երկու թղթակցութիւն տուի «Մշակին» և պիտի տամ նաև ապագայում մինչև հարցը լիովին պարզվի։ Բայց իմ թղթակցութիւնների մէջ, ինչպէս և այլ յօդուածներս գրելու ժամանակ, վերին աստիճանի զգոյշ էի վարվում, ի նկատի առնելով մամուլի սրբութիւնը և թղթակցի կոչումը։

Եւ պարծանքով պիտի յիշեմ, որ, ինչպէս տասնեակ տարիների զանազան թերթերի լրատու ու թղթակից, ես «Մշակին» Բագուից աւելի ճշգրիտ տեղեկութիւններ եմ հաղորդել ու հաղորդում, քան տեղիս հրատարակվող թերթերի լրատուները ու թղթակիցները իրանց քթի տակ կատարվող դէպքերի վերաբերմամբ։ Դեռ չեմ ասում այն, որ շատ լուրեր դեռ տեղիս թերթերում չը հրատարակված «Մշակում» է տպագրվել։

Բայց ես ոչ մի անգամ թոյլ չեմ տուել ինձ օր. Օհանեանի հարցի մասին մեղադրել Հնչակեան կուսակցութեանը, չը նայելով որ շատ պարզ գիտեմ, որ առևանգող Գերասիմ Մուրադեանը հնչակեան էր, հնչակեան էին և նրա օգնող ընկերները։

Անցնենք հնչակեանների այսօրվայ լոյս ընծայած ազդին։

Մեզ արդէն յայտնի էին, որ Հնչակեան կուսակցութեան Բագուի և Բալախանու շրջանային մասնաճիւղերի վարչութիւնները խիստ, բայց և գաղտնի կերպով քննութիւններ էին կատարում, ձերբակալութիւններ անում, պարզելու թէ արդեօք Մուրադեանը հնչակեան անհատ լինելով ո՞րքան է օգտվել առևանգման ժամանակ կուս. անունից։ Թէ ինչ հետևանք է ունեցել մինչև այժմ, այդ մասին առայժմ ոչինչ չը գիտենք, բայց հրատարակված ազդից երևում է, որ ամենամանրազնին կերպով շարունակվում է քննութիւնը։

Երէկ, ցերեկվայ ժամը 12-ին, քաղաքի և Հայոց Արուարձանի ճանապարհի մէջ ատրճանակի մի գնդակով սպանվեց Զանգեզուրի գաւառի Մեղրի գիւղացի Աստուածատուր անունով մի 23—25 տարեկան երիտասարդ։ Սպանութիւնը ըստ երևոյթին կողոպտելու նպատակով չէր, որովհետև սպանվածի գրպանից 110 ր. ոսկի դրամ է դուրս եկել, երբ ոստիկանութիւնը դիակը խուզարկել է։

Այժմ թռուցիկով Հնչակեան կուսակց. Բալախանու մասնաճիւղի վարչութիւնը յայտարարում է, որ սպանված Աստուածատուրը բացի այն, որ առևանգման յայտնի պատճառն է եղել, այլ և Մուրադեանին թագցնողն ու նրա լրտեսը։ Ուստի և մասնաճիւղը նրան ենթարկել է տերրորի։

Թռուցիկի մէջ հրաւէր է կարդացվում նաև Մուրադեանին, որ հրապարակ գայ բացատրութիւն տալու իր համիդէական արարքի համար, հակառակ դէպքում, եթէ թագուստը շարունակվեց, անկարող է ազատվել հնչակեանների անաչառ դատաստանից։

Հրապարակով խոստանում եմ աչքի ընկնող որևէ տեղեկութիւն հաղորդել այդ հարցի առիթով, միայն ճշգրիտ, այլ ոչ վէր ի գլուխ...

Ահա մեր բարքերը. ահա և մեր Բագուի լրագիրների զբաղմունքի առարկան։

Ս. Գարագաշ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 17 մարտի

Սրանից 25 տարի առաջ ամուսնացայ, բայց որդի չունեցայ։ Ուստի, ժամանակից 15 տարի առաջ, Ախալցխացի Վահրամին, 9 տարեկան հասակում, վերցրի ինձ մօտ և որդեգրեցի։ Վահրամին որդեգրելու համար բոլոր անհրաժեշտ ձևականութիւնն արի, այնպէս որ Երևանի արքունական պալատը (ես ինքս Երևանի նահանգի Հին-Նախիջևանի գաւառիցն եմ) այդ առիթով իմ ներկայացրած խնդիրն ընդունեց՝ Վահրամին Ախալցխայի մատեաններից հանելու և, մտցնելով Հին-Նախիջևանի գաւառի բնակչութեան ցուցակում Խաչատրեան ազգանունով (իմ ազգանունը), ճանաչելու նրան այնուհետև որպէս իմ օրինաւոր որդի։

Անցաւ ժամանակ, և ահա այժմ զինուորական ատեանը Վահրամին ընդունում է որպէս Ախալցխայի բնակիչ և ենթարկում նրան երկրորդ կարգի արտօնութեան, մինչդեռ եթէ Վահրամն իմ միակ որդին է, ինչպէս որ արձանագրված է Երևանի արքունական պալատի մատեաններում, ուրեմն նա պատկանում է Հին-Նախիջևանի զինուորական ատեանին, այլ ոչ թէ Ախալցխային, և վայելում է առաջին կարգի արտօնութիւն։

Չը նայած վերոյիշեալ բոլոր օրինական ձևերի ճշգրիտ կատարման, ի մեծ դարմանս իմ, իմ միակ որդուն՝ Վահրամ Առաքելեան Խաչատրեանցին՝ Ախալցխայի զինուորական ատեանը զինուոր տարաւ որպէս II կարգի արտօնութիւն ունեցողի։

Յայտնելով այս մասին՝ խնդրում եմ, որ պատշաճաւոր իշխանութիւնները բարի լինեն ուշադրութիւն դարձնելու այս հարցիս վրայ։

Առաքել Խաչատրեանց

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Կրկին դաւադրութիւն Լիսաբոնում.—Յեղափոխական տարրերը Լիսաբոնում չեն դադարեցնում իրանց գործունէութիւնը և, ըստ երևոյթին, գործում են պրէտենդէնտ դօն Միգուէլի կողմնակիցների հետ միասին։ Որպէս հեռագրում են Մադրիդից «Ber. Tagebl.» լրագրին, այնտեղ կրկին դաւադրութիւն է բացված զինուորական դիկտատուրա մտցնելու նպատակով քաղաքի զօրանոցներում գտնվող մի քանի գնդերի և նրանց օֆիցէրների օգնութեամբ։ Դաւադիր-օֆիցէրների մեծամասնութիւնը կալանաւորված է և զինուորական դատարանի դատին կենթարկվի։ Բացի այդ դժգոհութեան հատ հատ բռնկումներից, երկիրը նկատելի կերպով հանգստանում է։ Սկսում են պահեստի գումարներ դնել բանկերում։ Սպասում են ընտրութիւններին, որոնց վերաբերութեամբ կառավարութիւնը յայտնեց, որ չի թոյլ տայ ոչ ոքին և ինքն էլ ճնշում չի գործ դնի նրանց վրայ։ Հանրապետականները նրան արդէն վտանգաւոր չեն, որովհետև թագաւորի սպանութիւնը նրանց վարկը գցեց երկրի մէջ։ Ամենից հաւանականն այն է, որ առաջադէմ կուսակցութիւնները հաւասարաչափ տեղեր կը գրաւեն պարլամենտում, և կառավարութիւնը ստիպված կը լինի բլօկի քաղաքականութիւն առաջ մղել։

Օսմանեան «նաւրայի պարտքը» եւ թիւրքաց մաքսատունը.—Որպէս յայտնի է, Թիւրքաց կառավարութիւնը, մակեդօնական դէֆիցիտը ծածկելու համար, որոշել է $3^0/_0$-ով մեծացնել մաքսահարկերը արտասահմանեան արդիւնքների վրայ։ Դրանից սպասում են 600,000 թիւրքական ոսկի աւելորդ գումար ստանալ, իսկ դէֆիցիտը որոշված է 850,000 ոսկի։ Հանրային պարտքի վարչութիւնը պարտաւորվեց լրացնել ըստ հարկին իր դրամարկղից։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌԱԳՐ. ԳՈՐԾԱԿԱԼ.

Ն ե ր ք ի ն

17 մարտի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Սենատը բացատրեց, որ 1-ին կարգի հրէայ վաճառականները, որոնց իրաւունք է տրված մշտական բնակութեան գօտուց դուրս հաւատակիցներից տան սպասաւորներ և գործակատարներ վարձել, չեն կարող նոյն իրաւունքով օգտվել, այսինքն գործակատարներ վարձել այն գաւօռի համար, որի վերատեսուչի պաշտօնը կատարում են իրանք։

Գինեգործների խորհրդակցութիւնը որոշեց թոյլ չը տալ, որ պետական գինեպահեստները ռուսական խաղողի գինի վաճառեն։

Տեղական տնտեսութեան գործերի խորհրդի երկրորդ մասնաժողովը նպատակայարմար դատեց՝ շրջանին, իբրև վարչական միութեան, ոստիկանական մի քանի ֆունկցիաներ յանձնել։

Ա ր տ ա ք ի ն

15 մարտի

ԲՐԻՒՍԷԼ։ Իտալական կառավարութեան առաջարկութեամբ, բէլգիական կառավարութիւնը Բրիւսէլում գումարեց միջազգային շաքարի մասնաժողով։

ԿԱԼԿԱԹԱ։ Օրէնսդրական ժողովում նախահաշիւը քննելու ժամանակ լորդ Կիտչեներ յայտնեց, որ հիւսիսային մեծ պետութեան և Մեծ Բրիտանիայի միջև հաստատված բարեկամական յարաբերութիւնները ուշադրութեան են առնված և ըստ հարկին գնահատված են, սակայն աչքաթող չը պէտք է անել միւս լուրջ կէտերն ևս՝ Հնդկաստանի ներքին և արտաքին ապահովութեան վերաբերութեամբ։

ՑԵՏԻՆԷ։ Իշխան Նիկօլայը ռուսաց մինիստր Մակսիմօվի հետ մեկնեց Պետերբուրգ։

16 մարտի

ՍՏՕԿՀՕԼՄ։ Ռիկստագը ընդունեց շաքարի ակցիզը աւելացնելու օրինագիծը, պակասեցնելով մաքսային տուրքը։ 1909—11 թ. թ. ակցիզը կաւելացվի 2, յետոյ 3 էրա իւրաքանչիւր կիլօգրամի վրայ։

ԲԵԼԳՐԱԴ։ Սկուպշչինան առաջին ընթերցումով ընդունեց 1908 թ. նախահաշիւը, իսկ երկրորդ ընթերցումից յետոյ՝ ազգային բանկի արտօնութիւնները երկարելու օրինագիծը։

ՎԻԵՆՆԱ։ Առաւօտեան ժամը 8 և 30 րոպէին ժամանեց Բիւլօվը, որին կայարանում դիմաւորեցին գերմանական դեսպանը և դեսպանատան պաշտօնեաները։

ՏՕԿԻՕ։ Օտարազգի լեզուների դպրոցում առաջին անգամ Եապօնիայում մտցվեց հնդուստական և մօնգօլական լեզուների դասաւանդութիւնը։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Տ Ո Ւ

ԱՆԴՐԿՈՎԿ. ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԻ ՁՄԵՌԱՅԻՆ ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԻՒՆ

(Նշանակված են Թիֆլիսի ժամերով)

Թիֆլիսից Բագու		Բագուից Թիֆլիս	
Արագ. գիշ.	12 ժ. 28 ր.	Արագ. երեկ.	5 ժ. 02 ր.
Պոստ. երեկ.	9 ժ. 41 ր.	Պոստ. ցեր.	12 ժ. 21 ր.
Մարդ. առաւ.	7 ժ. 53 ր.	Մարդ. առաւ.	4 ժ. 58 ր.
Թիֆլիսից Բաթում		**Բաթումից Թիֆլիս**	
Մարդ. առաւ.	10 ժ. 58 ր.	Մարդ. առաւ.	10 ժ. 38 ր.
Պոստ. առաւ.	9 ժ. 15 ր.	Պոստ. առաւ.	6 ժ. 49 ր.
Մարդ. երեկ.	11 ժ. 22 ր.	Մարդ. երեկ.	5 ժ. 46 ր.
Թիֆլիսից Երեւան		**Երեւանից Թիֆլիս**	
Պոստ. գիշ.	1 ժ. 8 ր.	Պոստ. ցերեկ.	1 ժ. 18 ր.
Մ.-ապր. ցեր.	3 ժ. 16 ր.	Մ.-ապր. ա.գ.	12 ժ. 52 ր.
Կարսից. Ալէքսան.		**Ալէքսանդր. Կարս**	
Պոստ. երեկ.	5 ժ. 48 ր.	Պոստ. ցերեկ.	12 ժ. 23 ր.
*)Մ.-ապր. առ.	5 ժ. 25 ր.	*)Մ.-ապր. գիշ.	3 ժ. 09 ր.
Թիֆլիսից Ջուլֆա		**Ջուլֆայից Թիֆլիս**	
Պոստ. գիշ.	1 ժ. 08 ր.	Պոստ. գիշ.	6 ժ. 48 ր.
Մ.-ապր. ցեր.	3 ժ. 16 ր.	Մ.-ապր. ցեր.	6 ժ. 54 ր.

*) Այս գնացքները երթեւեկում են միայն պէտք եղած ժամանակ։

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ ԿՈՒՐՍԱՅԻՆ ԳՆԵՐԸ

15 մարտի 1908 թ.

Տոկոսաբեր արժէքղթեր

Տոմսակ I փոխ. վիճակախաղի	348 ր.	— կ.
Տոմսակ II փոխ. վիճակ.	261 ր.	— կ.
Տոմսակ III փոխ. Ազն. Բանկի	235 ր.	50 կ.
$4^0/_0$ Պետական Ռենտա	76 ր.	75 կ.
$5^0/_0$ փ. թ. Պետ. Ազն. Հ. Բ.	84 ր.	$87^1/_2$ կ.
$4^1/_2{}^0/_0$ փ. թ. Պետ. » » »	78 ր.	75 կ.
$4^0/_0$ փ. թ. Պետ. » » »	73 ր.	— կ.
$3^1/_2{}^0/_0$ Գրաւ. թ. Պետ. » »	70 ր.	50 կ.
$5^0/_0$ Վկայ. Գիւղ. Հող. Բանկի	85 ր.	50 կ.
$4^1/_2{}^0/_0$ Վկայ. Գիւղ. Հող. Բանկի	78 ր.	75 կ.
$4^0/_0$ Վկայ. Գիւղ. Հող. Բանկի	72 ր.	75 կ.
$5^0/_0$ Ներքին փոխ. 1905 թ. I	96 ր.	75 կ.
$5^0/_0$ » » » » II	96 ր.	75 կ.
$5^0/_0$ Արտաքին փոխ. 1906 թ.	95 ր.	25 կ.

Բ Օ Ր Ս Ա

Լօնդօնի վրա 10 ֆ. ստ. արժէ	95 ր.	78 կ.
Բերլինի վրա 100 մարկը »	46 ր.	81 կ.
Պարիզի վրա 100 ֆրանկը »	38 ր.	4 կ.
Նաւթ. Թղթ. Նօբել ընկ. »	11,325 ր.	— կ.
Կասպիական ընկ. ակցիա »	4150 ր.	— կ.
Բագուի ընկ. » »	516 ր.	— կ.
Մանթաշեանի » »	160 ր.	50 կ.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Կ. Մ. ՋԻԿՕՎԱՆԻ—$9^1/_2$—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Ե. Կ. ԽՕԴՆԵՎԱ—$9^1/_2$—2 ժ. ատամի հիւ.
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղկահատ.։
Կ. Ի. ԳՋԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԱ—$1^1/_2$—2 ժ. մանկաբարձութեան։
Գ. Ե. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—11—12 ժ. կանանց և մանկաբարձութեան։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ա. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ—6—7 ժ. վիրաբուժ., վեներական, միզասեռ և մորթու հ.

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ՈՉ ՁԱՀԵԼ
ԳԵՐՄԱՆՈՒՀԻ ՏԻԿԻՆ
Տեղ է որոնում տնտեսուհու, մանուկների դաստիարակչուհու. ծանօթ է խոհանոցի և առևտրական մասի հետ։ Հասցէ. Кирочная ул., 28, Лютерная богодѣльня, 9-ից մինչև 11 և երեկոյեան 4—6 ժամը։
(Կ. Ե.) 2—2

ԲԺԻՇԿ
Մելիք-Էյնաթեան
Վեներական, միզասեռական և մորթու հիւանդութիւններ
Ընդունելութիւն 9—10 առաւօտ. 5—7 երեկ.
Կսենիեվսկայա փող. № 6, Վետցել հիւանոցի մօտ։
(Ե. Հ. Շ.) 30—30

ԲԺԻՇԿ
Ա. Միխիթարեանց
Ընդունում է հիւանդներին. մասնագիտութիւն՝ սիֆիլիս, միզային, վեներական և մորթու հիւանդութիւններ. առաւօտեան 12—2 ժ., երեկ. 5—7 ժ., Սօլօլակ, Բեհբութեան փողոց № 33.
(ա. օ.) 100—15

Լոյս տեսաւ
„ԳՈՐԾ“
ԵՐԿՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ
№ 3-ը հետևեալ բովանդակութեամբ. Հայոց կաթողիկոսութեան հասարակական արժէքը. I. Կաթողիկոսութիւնը և խոշոր բուրժուազիան.—Բ. Ի.—Հայ պրոլետարիատին շրջապատող պայմանները.—Եսայեան։—Հանքափորին (բանաստ.)—Շ. Կուրղինեան։—Դաշնակցութիւնը ռուսահայերի մէջ. III. Կրթական - կուլտուրական քաղաքականութիւն.—Բ. Իշխանեան։—Կուսի երգը (բանաստ.) Ս. Տրավինօվ, թարգմ. Դ. Նորեկ։—Ալկօհօլի թունաւորումը և սերունդների այլասերումը (վերջ). — Arzt։— Ազգայնութիւն և միջազգայնութիւն (Կ. Կաուցկուի նոր աշխատութիւնը) (վերջ).—Bolt։—Կարմիր գոյնը (Ալլեգօրիա).—Կ. Միքայէլեան։
Կարելի է ստանալ՝ ցրիչների և «Փարոսի» մօտ։

Փորձված սերմեր
ՍԵՐՄԵՐ
ցանելու համար
ԲԱՆՋԱՐԱՆՈՑԱՅԻՆ
ԾԱՂԿԱՅԻՆ
ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ
Պրէյսկուրանտ ուղարկվում է ձրի
Кавказское Т-во Сѣмянного Хозяйства Квеесъ и К-о
Тифлисъ, Михайловск. пр. № 55.
25—7

Գ ր ա վ ա ճ ա ռ ա ն ո ց
„ԼՈՒՍԱԲԵՐ“
[illegible] մեր ԼՈՒՍԱՏՊԱՐԱՆԻՆ կից «Լուսաբեր» գրավաճառանոցը, ըն-[illegible] մինչև մեզ կաջողվի կազմել մի ընկե-[illegible] կարողանար գրականութիւ-[illegible] նը հանրամատչելի դարձնել և որոշ չափով էլ կարողանար զարկ տալ գրական-գեղարուեստական գործին...
Առ այժմ մեր տեղը փոքր լինելով, կը խնդրէինք գրականագէտներից ու հրատարակիչներից քիչ օրինակներով հրատարակութիւններ ուղարկեն նոր «Լուսաբեր» գրավաճառանոցին այս հասցէով՝ Фото-цинкографія С. Согомонянца, Базарная, 20. Тифлисъ.
1—1

ՀԱԶՈՎ ՏԱՌԱՊՈՂՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ
Զգուշացէք կեղծիքներից
„ԼԵԼԻՎԸ“
գործարանի մալց-էկստրակտը և լեղենցները.
Վարշավա, Զէլնայա փող., № 21.
Գոյութիւն ունի 1884 թւից։
Վաճառվում են դեղատներում և դեղատան պահեստներում։
10—7

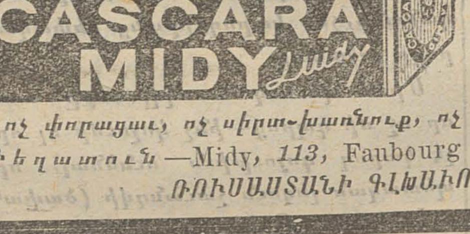

ԿԱՍԿԱՐԱ-ՄԻԴԻ
Պիլիւլներ, ֆրանսիական ժողովրդական միջոց
ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԱՄՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ
Չափը.—2 պիլիւլ երեկոյեան պառկելիս։ Կասկարա-միդին չէ առաջացնում ոչ փորացաւ, ոչ սիրտ-խառնուք, ոչ էլ լուծողութիւն։
Դեղատուն—Midy, 113, Faubourg St. Honoré, Պարիզ։
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ԴԵՂԱՏՆԵՐՈՒՄ։
(7, 17, 27) (165951) 24—12

Типографія „Экономія“ Авака Мугдусіакопова съ С-ми. Большая Ванкская т. д. Семинаріи № 3.